

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Brno 2012

Olga Valouchová

**UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno**

**Dětské a mládežnické organizace v ČR
před rokem 1989 a dnes, jejich srovnání**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Vedoucí bakalářské práce:
doc. Ing. Antonín Řehoř, CSc.**

**Vypracovala:
Olga Valouchová**

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Dětské a mládežnické organizace před rokem 1989 a dnes, jejich srovnání* zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne 10. října 2012

Olga Valouchová

Poděkování

Děkuji paní doc. Ing. Antonínu Řehořovi, CSc. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat své rodině za morální podporu a pomoc, které si nesmírně vážím.

Olga Valouchová

OBSAH

Úvod	2
1. Organizace dětí a mládeže před rokem 1989	4
1.1 Historická situace a politické pozadí	4
1.2 Volný čas dětí a mládeže	8
1.3 Činnost konkrétních organizací	9
2. Organizace dětí a mládeže v současnosti	18
2.1 Volný čas jako fenomén současnosti	18
2.2 Individuálně trávený volný čas dnešních dětí a mládeže	20
2.3 Organizovaně trávený volný čas	21
3. Salesiánské středisko dětí a mládeže Brno-Žabovřesky	31
3.1 Vznik a vize organizace	31
3.2 Pracovníci a jejich činnost	33
3.3 Programová nabídka Salesiánského střediska	36
4. Z pohledu zainteresovaných	40
4.1 Názory a zkušenosti učitelky mateřské školy	40
4.2 Jak to vidí skauti	43
4.3 Z pohledu pedagožky volného času	44
4.4 Otázky pro Salesiánské středisko	45
Závěr	47
Resumé	49
Anotace	50
Seznam použité literatury a pramenů	51
Zdroje obrázků	53
Seznam příloh	54

Úvod

Téma týkající se dětských a mládežnických organizací existujících v České republice od počátku 20. století až do současnosti jsem si vybrala jako předmět svého zájmu pro napsání bakalářské práce, protože volný čas je a vždy byl velmi důležitým aspektem života člověka. Je to téma zajímavé a často diskutované a také velmi široké. Úhly pohledu na danou problematiku jsou různé. Většina z nás má v současné době nepřehledné množství možností, jak se svým volným časem naložit, kde, jak a s kým jej strávit. Chtěli bychom být šťastní a mít pocit správného plnohodnotného prožití svého času na tomto světě. Dnešní doba a její možnosti nám k tomu svým způsobem „nahrávají“, snažíme se vytěžit ze všeho maximální užitek. Nejdůležitější je přitom svoboda volby. Především děti a mládež jsou ovlivněni při veškerém svém konání prostředím, ve kterém žijí, osobami, ze kterých si berou příklad i dalšími hledisky podmiňujícími jejich výběr volnočasových aktivit.

Tato bakalářská práce se zabývá vlivy, které ovládaly děti a mládež v ještě nedávné minulosti při výběru aktivit vyplňujících jejich volný čas a naopak vlivy, které působí na děti dnešní. Bakalářská práce je dále zaměřena především na možnosti trávení volného času v současnosti ve srovnání s nabídkou v době minulé, protože i dnes stejně jako před rokem 1989 můžeme pozorovat činnost různých spolků a zájmových sdružení dětí a mládeže. Patří sem sdružení ekologická, církevní i politická, ale i nezávislá, která nabízejí nejrozličnější volnočasové aktivity, výlety, tábory a jiné programy bez nároků na smýšlení dětí zaměřené jen určitým směrem. Na druhé straně je zde konkurence v podobě individuálně tráveného volného času.

Cílem bakalářské práce je nalézt odpovědi na následující otázky. *Jak se dnešní doba z hlediska možností trávení volného času liší od té minulé? Jakým způsobem se nynější organizace snaží zapůsobit na děti a mládež? Mohou svými programy konkurovat individuálním aktivitám a programům?*

První kapitola bakalářské práce se zabývá celkovým zmapováním historického a politického pozadí doby před rokem 1989, zaměřuje se na tehdejší možnosti trávení volného času dětí a mládeže a dále na klíčové organizace té doby a jejich činnost.

V kapitole druhé je řešena současná situace v možnostech volného času individuálně i organizovaně tráveného a s tím související struktura a zájmy současné mládeže.

V kapitole třetí následuje pohled na jednu vybranou organizaci současnosti, konkrétně na Salesiánské středisko dětí a mládeže v Brně-Žabovřeskách, které je specifické svým přístupem k dětem a celkově k hodnotám potřebným ke správnému výchovnému působení. Zde je zajímavý vznik organizace, její nynější činnost v návaznosti na její působení v minulosti, její organizační struktura a zároveň programová nabídka.

Kapitola čtvrtá a poslední, zastupující praktickou část bakalářské práce, je věnována rozhovorům s lidmi přímo z praxe z několika oblastí, které navzájem spojuje jejich práce s dětmi a mládeží. Zde jsou prezentovány jejich vlastní názory na volný čas dětí a na budoucnost organizovaně tráveného volného času.

Tyto informace následně slouží v závěru práce ke srovnání situace týkající se trávení volného času dnes a před rokem 1989. Zároveň jsou důležité ke zjištění, zda některé z organizací působících v minulosti fungují i dnes a zda a jak se jejich zásady, cíle a činnost v průběhu času změnily, jestli mají v dnešní době tyto organizace šanci v konkurenci mnoha individuálních programů a jestli mladí lidé, děti a jejich rodiče mají zájem o takovou náplň času, jakou jim nejrůznější centra pro děti a mládež nabízejí.

V bakalářské práci je použita metoda sběru informací a analýza dostupné odborné literatury a tematicky zaměřených webových stránek. Dále je užitá také kvalitativní metoda ve formě řízených rozhovorů s lidmi zainteresovanými, což pokrývá praktickou část bakalářské práce.

1. Organizace dětí a mládeže před rokem 1989

V minulosti procházel svět mnoha změnami v oblasti politické, ekonomické i společenské. Postupně docházelo ke změnám v životní úrovni obyvatel ve většině evropských zemí v důsledku první světové války a následující hospodářské krize, která ovládla svět a jeho ekonomiku koncem dvacátých let minulého století a pokračující i v následujících letech třicátých. Změnily se tak i podmínky ve výchově, vzdělávání a celkovém kulturním a společenském životě lidí. Tyto děje zanechaly mnohé stopy nejen na dospělém obyvatelstvu, ale zejména na tehdejších dětech a mládeži.

1.1 Historická situace a politické pozadí

V Československu si doba následující po ukončení první světové války „žádala“ založení politické strany „nového typu“, a proto v roce 1921 vznikla Komunistická strana Československa vycházející z idejí marxismu a leninismu. Došlo k celkové přeměně společnosti s až revolučním nábojem. Tehdejší mládež byla situována do nově založené organizace **Komsomol** (Komunistický svaz mládeže), což byla socialistická mládežnická organizace pracující pod vedením KSČ. Avšak tato skupina nebyla brzy jediná, která se snažila ovlivňovat volný čas a potažmo každodenní život dětí a mladých lidí. Na její činnost navazovaly další organizace působící při organizacích dospělých jako **Mladí průkopníci** nebo **Organizace proletářského skautingu**.

Organizace byly různě pokrokové a angažující se v boji proti kapitalismu a mezinárodním monopolům, ale i v protifašistickém odboji, kterému bylo obětováno mnoho mladých životů. V mládeži byly podporovány myšlenky osvobození. Dalšími událostmi poznamenaná Evropa se musela vzpamatovávat z nástupu nacismu a vypuknutí druhé světové války, která vyvolala další a další změny ve stylu života lidí. Válka způsobila obrovské škody týkající se nejen majetkových hodnot, ale především velké ztráty na životech, které jsou nenahraditelné.

Paradoxně „*umožnila mimo jiné docenit význam dětí a mládeže pro budoucnost světa a nutnosti vytvářet příznivé předpoklady pro jejich život.*“ (Hofbauer, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, 152 s.)

Do 1. světové války fungovalo v naší zemi vícero organizací a sdružení dospělých i mladých různého typu. Tyto organizace buď zanikly za okupace, nebo byla jejich činnost změněna na odbojovou. Pro tehdejší dobu byla také charakteristická ideová roztržitost, kdy současně vznikaly různé proudy vycházející z diferencované společnosti. Mládež se tak stala součástí tohoto organismu. (Hofbauer, 2004)

Po uzavření mnichovské dohody se fašisté začali vměšovat do všech oblastí života v obsazené zemi. Postupně tak ovládli veškeré vnitřní záležitosti státu, byla zastavena činnost komunistické strany i dalších organizací, které tak přestoupily na činnost v ilegilitě. Následky tohoto počínání citelně postihly nejen dospělé obyvatelstvo, ale hlavně děti a mládež. Fašisté zasahovali do školství, ovládli přiděly potravin, pracujícím byly snižovány mzdy a byly zakládány koncentrační tábory, jež pohltily ve svých zdech nemálo lidských životů. Namísto tradičních mládežnických organizací, které byly zrušeny, dali fašisté vzniknout jiným, které podporovaly jejich okupační ideje. Takovou skupinou byla například **Hlinkova mládež** nebo též nechvalně známá **Hitlerjugend**.

V reakci na tuto situaci se formoval národně osvobozenecký boj a odbojové organizace prosazovaly aktivní odpor vůči okupantům. Děti se rovněž účastnily této činnosti. Tiskly různá hesla, plakáty, vydávaly tisk, stávaly se spojkami v předávání informací, tvořily hlídky i partyzánské oddíly. Tato činnost nezůstala bez potrestání. Ve skutečnosti položilo v boji proti okupantům život na tisíce dětí.

Po skončení druhé světové války v roce 1945 byla podepsána mimo jiné i Charta OSN zakotvující rozvoj a ochranu mladé generace a svět si myslel, že bude lépe, avšak musel řešit problémy vzniklé s masivním nástupem komunismu v zemích východní Evropy a snahy o její úplné odtržení od svobodného života a okolního světa. Veškeré dění najednou ovlivňovala skupina lidí hlásící se k socialistické ideologii a podporující společné vlastnictví a kolektivní způsob života i myšlení. Schválený Košický vládní program z dubna 1945 zakotvil nejen poválečnou obnovu republiky včetně potrestání viníků, kolaborantů a zrádců, ale také přetvoření společnosti pro nadcházející roky, pevné přátelství se Sovětským svazem a péči o mladou generaci zahrnující nové zásady uspořádání života.

„Už první den svého působení v Praze tzv. košická vláda převzala veškeré pravomoci od České národní rady, proslavené v dramatických dnech květnového povstání a rozhodla

*mimo jiné i o ustanovení prozatímního vedení jednotné mládežnické organizace, Svazu české mládeže. „Veřejně hlásaným smyslem výnosu byla koordinace různorodě zaměřené mládeže sdružené tradičně v nejrůznějších organizacích a spolcích.“ „Ještě v květnu následoval vládní pokyn k utváření místních tělovýchovných organizací složených zejména ze zástupců Sokola, Orla a Junáka, které měly rozvíjet sportovní činnost a všestranně tak pěstovat tělesnou zdatnost.“ (Kubík, L. *Jestřábův let – příběh Jaroslava Foglara*. 1. vyd. Praha: Prostor, 2009, 263 s.)*

Organizace dětí a mládeže byly původně nepolitické nebo vyznávající politickou jednotu v jejich přístupu k dětem, ale později došlo k diferenciaci v budování hnutí. Každá politická strana měla svou skupinu. V rámci poválečného obnovení státu byly obnoveny i předválečné tradiční organizace dětí a mládeže jako byl **Junák, Sokol, Červený kříž, YMCA nebo YWCA**. Plnily své úkoly vycházející z jejich tradice, ale postupně docházelo v jejich středu k roztržiténosti a k protichůdným postojům k jejich původnímu zaměření.

Aby byly nové zásady uvedeny do praxe, začaly být zakládány Národní svazy mládeže, což měly být skupiny jednotné, masové, tehdy nadstranické a demokraticky orientované, ale především pokrokové. Jejich cílem byla péče o mládež z hlediska sociálního, zdravotního i výchovného. Důležitá byla také výchova internacionální, byly pořádány akce a festivaly na podporu přátelských vztahů mládeže z různých zemí (Světový festival mládeže a studentstva v Praze v roce 1947).

Po únorových událostech v roce 1948 se vytvořily předpoklady pro vznik a rozvoj Pionýrské organizace ČSM, v čemž vyvrcholily dlouhodobé snahy o odstranění vlivů nekomunistických organizací a církví do rodiny a společnosti. Pionýrská organizace spolupracující s KSČ se brzy stala nedílnou součástí společnosti. Tato organizace byla obrácena k budoucnosti a plně se zaměřila na výchovu nejmladší generace. Úkolem byly činnosti směřující k učení, jednotě, spolupráci a boji proti třídnímu nepříteli. Vychovávala, vzdělávala a vyučovala budoucí komunisty k socialistické morálce. (Tyto cíle byly definovány V. I. Leninem již v roce 1920 na III. Všeruském sjezdu KSMR.)

Počátek let padesátých se z pohledu československých dějin nesl ve znamení snah o uvolnění situace na půdě zájmových organizací, jejich členové byli více respektováni, především jejich svobodná vůle vstoupit do organizace. Docházelo také k obnově tradičních

sdužení a postupnému zakládání nových. Tyto snahy byly však časem utlumeny. Do praxe byl uveden nový školský zákon se svou Jednotnou školou, která upřednostňovala kolektivní výchovu a aktivní činnost mimo vyučování zahrnující dobrovolné veřejně prospěšné práce, pořádala oslavy a setkání kvůli významným výročím státu vyžadující 100 % účast. Svaz československé mládeže se stal jedinou jednotnou organizací veškeré mládeže. Motivujícími pro členství se staly letní tábory, zájezdy a jiná volnočasová činnost pro děti, nelze opomenout také vydávání časopisů. V roce 1952 byl z podnětu mezinárodních organizací ustanoven **Mezinárodní den dětí** na 1. červen.

Ve veřejném životě došlo k plné socializaci všeho soukromého, vznikala jednotná družstva a podniky. Vedoucí úlohu získala dělnická třída a bylo likvidováno vše kapitalistické včetně jeho svobodných idejí.

Od poloviny padesátých let rostla postupně životní úroveň pracujícího obyvatelstva i jejich dětí. Byly sníženy ceny, rostly mzdy, zlepšily se podmínky národního pojištění a pracovní doba byla svým zkrácením příznivější pro činnost volnočasovou. Vzhledem k zahraničním nepokojům vycházejícím z nespokojenosti s komunistickým režimem v Maďarsku nebo na Kubě došlo k potřebě o upevnění pozice světového socialismu a politika byla zaměřena opět především na mládež. Děti neměly být zanechány samy sobě a velmi škodlivým vlivům, které ze všech stran působily na jejich mladou mysl.

V roce 1961 byla podepsána **Evropská sociální charta**, avšak nespokojenost poválečné mládeže s neměnnou situací vyvrcholila až protestním hnutím roku 1968. Přesto docházelo v letech šedesátých ke snahám zvrátit důsledky února 1948 („2000 slov“). Byl obnoven Junák, jehož mnoho členů uznávalo tradiční pojetí, humanismus a demokratismus vycházející z názorů T. G. Masaryka a E. Beneše. Pozitivním se stal i pluralismus v mládežnickém hnutí. Pionýrská organizace se stala terčem kritických útoků, avšak její pozice byla uhájena a v letech sedmdesátých opět získala svou pevnou pozici. (Hofbauer, 2004)

Ke konci let osmdesátých, po slavné sametové revoluci, byla obnovena pluralita organizací a mládežnických hnutí. O slovo se přihlásil konzumní způsob života, hlasy médií a především touha po zážitcích, jejíž naplnění bylo lidem do té doby odpíráno.

1.2 Volný čas dětí a mládeže

Dříve neměli lidé na sebe, na své koníčky a zájmy mnoho času v důsledku požadavků, které na ně kladla doba a pracovní povinnosti. Tehdy byly často do práce zapojeny i děti, pro které to bylo vzhledem k jejich věku a silám velmi zatěžující. Časem došlo k jejich osvobození od pracovních povinností v zemědělství, průmyslu, službách a řemeslu a k následnému prodloužení doby povinné školní docházky a další profesní přípravy. Celkově se prodlužovala průměrná délka života a rostl tak i počet let strávených na odpočinku, které lidé mohli také využít k dalšímu svému osobnímu rozvoji a rozvoji svých zájmů a koníčků.

V době obou světových válek byly děti zaměstnány činnostmi, které by se už jen ze své podstaty dětí vůbec týkat neměly. Mnoho rodin bylo ohroženo nejen na důstojné životní existenci, ale především na holých životech. Děti se účastnily akcí odbojových skupin a organizací působících v ilegalitě. Jejich práce spočívala v pomoci, kterou skupinám poskytovaly v podobě spojek v předávání informací, psaní různých hesel, avšak také často nasazovaly holé životy. Mezi válkami docházelo k určitému uklidnění a ke snahám návratu do normálního života.

Po osvobození v roce 1945 byl volný čas dětí a mládeže podřízen jednotným organizacím, které nebraly v úvahu svobodné rozhodnutí jednotlivce o vstupu do takové společnosti. Jejich činnost se vztahovala k celospolečensky stanoveným cílům a jejich fungování bylo vázáno na pracovní nebo školní prostředí. Je jisté, že s takovou situací se děti málokdy dokázaly smířit a v reakci na formalizaci v masových organizacích vznikaly vrstevnické skupiny s různými okruhy zájmů.

V šedesátých letech 20. století docházelo k dalším změnám v celé společnosti. Postupné zkracování pracovní doby dalo lidem více volného času, kterého dosud mnoho neměli. Pracovní a školní týden byl zkrácen na pětidenní a občané před sebou tak měli celý volný víkend, který mohli věnovat svým dětem a koníčkům. Lidé měli více času na různé aktivity, které jim byly doposud zapovězeny, nebo se jim mohli věnovat jen v omezené míře.

V souvislosti s růstem měst a počtu obyvatel v nich se začaly objevovat otázky, na které bylo třeba najít odpovědi. Ve společnosti se začalo více používat pojmů z oblasti společenských věd a byla obnovena sociologie jako věda. Celkově bylo věnováno více pozornosti otázkám společnosti a docházelo také ke vzniku a rozvoji institucí zabývajících se sociologickými problémy. Dětem a mládeži se tak dostalo konečně pozornosti, kterou si plně zaslouhují jako nositelé budoucnosti a jejích myšlenek. (Hofbauer, 2004)

1.3 Činnost konkrétních organizací

Jako předchůdci organizací dětských a mládežnických vystupovala sdružení dospělých pro ochranu dětí. Jejich cílem bylo také výchovně působit na děti i mládež. Dále to byly organizace dospělých (např. Sokol), při kterých začaly postupně vznikat přidružené dětské organizace. (Hofbauer, 2004)

Mladí průkopníci

Jiným názvem také **Rudí průkopníci nebo Rudí pionýři** byla organizace vybudovaná roku 1922 v reakci na požadavky na založení samostatné dětské komunistické organizace pod vedením Komunistického svazu mládeže. Největší rozvoj organizace zaznamenala v roce 1925, kdy byly prosazovány její cíle kolektivní práce, tvůrčí iniciativy a proletářského třídního boje proti buržoazii a její výchově a vlivu na děti. Organizace měla vychovat děti jako příslušníky dělnické třídy a budoucí komunisty, kteří si uvědomují její ideály a zásady (byly přijaty Zákony a Obyčeje) a pro tyto cíle sjednocovala děti ve věku 10 až 14 let, které tvořily oddíly a družiny a jejich vedoucími byli lidé z řad komsomolců. (http://cs.wikipedia.org/wiki/Mlad%C3%AD_pr%C5%AFkopn%C3%ADci)

Největší členskou základnu měli Mladí průkopníci v Praze, v severních Čechách a na Brněnsku. Vydávali svůj časopis, děti tvořily spojky při stávkách, malovaly plakáty a nápisy, zúčastňovaly se demonstrací (například prvomájové), besed a schůzí starších, kde také zpívaly. Neopomenutelnou se stala také jejich kulturní činnost, jako byla recitace, zpěvy, tanec a divadelní hry, kde byly středem zájmu scénky ze života sovětských pionýrů a vyprávění o SSSR. Od konce let dvacátých byly pořádány také stanové tábory a jednodenní výlety.

Od roku 1931 se oficiálně nazývali Svazem pro péči o proletářské dítě. V roce 1936 vznikly dvě samostatné organizace vyznávající ideály Mladých průkopníků v Čechách a na Slovensku, které byly následně o dva roky později, ještě před propuknutím druhé světové války rozpuštěny, a tak zanikli i Mladí průkopníci. (Čmolík, O. *Kapitoly z historie pionýrské organizace v Československu*. Praha: 1979.)

Proletářský skauting

V roce 1919 byly dány základy vzniku Sdružení socialistických skautů a skautek zahrnující různá skautská hnutí jako byly Skauti práce nebo Spartakovi skauti. Mezi jednotlivými sdruženími panovala nejednotnost v názorech, některé skupiny se sloučily, členové jiných přestoupili do skupin odlišných. V součinnosti s KSC byla **Skauti práce** (vznik 1920). Jejich zásady zahrnovaly sílu, kázeň, čistotu, zdraví, vědomosti, uznávali pravdu a svobodu pro pracující třídu, jejich cílem byl boj proti utiskovatelům a proti přepychu. (Čmolík, O. *Kapitoly z historie pionýrské organizace v Československu*. Praha: 1979)

Spartakovi skauti (vznik 1921) uznávali zásady komunismu i skautingu, jejich cílem bylo prosazovat čest, krásu, pravdu, lidskost a spravedlnost, vyznačovali se úzkým vztahem k přírodě i k umění. Tato skupina měla ve svém programu také pravidelná cvičení pro zdraví a volný čas vyplňovali trampingu.

Snahou o sjednocení těchto dvou skupin bylo založení levicově zaměřené organizace **Spartakových skautů práce** (1924), v jejichž znaku můžeme najít srp a kladivo a jejichž heslem bylo „K boji proletariátu buď připraven!“. Jejich činnost znamenala především agitaci pro vstup do organizace, pořádali pochody vesnicemi, proslovy o významu rudého skautingu a promlouvali k mládeži o svých zásadách a správném způsobu života. Organizace byla zakladatelem i členem Federace dělnických tělocvičných jednot a později i Federace proletářské tělovýchovy. V programu Spartakových skautů práce bylo pořádání kulturních akcí, turistika i osvojování tábornických dovedností. Hnutí se rozvinulo jak v českých zemích, tak na Slovensku. V třicátých letech si vysloužili četná pronásledování a perzekuci a jejich činnost byla ukončena ještě před druhou světovou válkou. (http://cs.wikipedia.org/wiki/Spartakovi_skauti_pr%C3%A1ce)

Junák

„Jeho posláním je působit mezi dětmi, mladými lidmi i dospělými a vést je k duchovní, mravní a tělesné zdatnosti a připravenosti plnit svoje povinnosti k bližnímu, společnosti, vlasti, přátelství mezi národy.“ (Hofbauer, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, 107 s.)

Počátek 20. století byl ve znamení skautingu, jehož zakladatelem se stal **E. T. Seton**, severoamerický přírodovědec a prozaik žijící v letech 1860-1946. Junácká organizace je v současnosti nejpočetnější organizací dětí a mládeže a tvoří součást světového skautského hnutí, které vzniklo již v roce 1907. (Hofbauer, 2004)

Vznik junácké organizace v našich zemích spadá do počátku druhého desetiletí 20. století. Jejím průkopníkem se stal **Antonín Benjamín Svojsík** (1887 – 1938), *„který odjíždí do Anglie, aby poznal zdejší skauty. V roce 1912 vychází jeho kniha **Základy Junáctví a v červenci téhož roku začíná první skautský tábor**“* u Lipnice nad Sázavou (<http://verejnost.skaut.cz/skauting/o-skautingu/historie>).

Následujícího roku odstartoval svou činnost kurs pro vůdce a rádce a konal se zároveň i první propagační skautský tábor. Sdružení s názvem Junák – český skaut byl založen roku 1914 (pojem, který vymyslel a prvně použil také A. B. Svojsík znamenal „statný mládenec“). O rok později v důsledku angažovanosti Vlasty Štěpánové - Koseové byl založen Odbor pro dívčí výchovu skautskou a konal se i jejich první tábor.

Po vyhlášení Československé republiky 28. října 1918 byla zřízena skautská pošta a zároveň začaly být vydávány první známky na světě se skautskou tematikou. Příjezd Tomáše Garrigue Masaryka zpět do ČSR se také neobešel bez skautské účasti. Roku 1919 byl založen **Svaz Junáků – Svaz skautů a skautek ČSR** a jako znak sdružení byla ustanovena lilie se štítkem a psí hlavou. A. B. Svojsík se stal náčelníkem. První slovanské **Jamboree** se konalo roku 1931 v Praze. V roce 1939 byly sjednoceny dílčí skautské organizace a o rok později byla česká skautská organizace zlikvidována nacisty.

V době okupace byl Junák zakázaný a znovuobnovený byl zase až po skončení druhé světové války v květnu v roce 1945. Stal se největší organizací po Sokolu a Červeném kříži

pro danou věkovou skupinu dětí a mládeže. Být členem Junáka znamenalo ve své době značnou společenskou prestiž. Sdružení se vyznačovalo úctou k předválečným tradicím a inspiraci si bralo také ze skautského hnutí. Sympatie chovalo k zásadám západních demokracií, jejím názorům na společnost, život, přírodu a vztahů člověka k člověku. Nebyly jim lhostejné ani názory náboženské. (http://cs.wikipedia.org/wiki/Jun%C3%A1k_-_svaz_skaut%C5%AF_a_skautek_%C4%8CR)

Co se týká samotné metodiky Junáka, vedoucí si vážili věkových zvláštností svých svěřenců. Pořádali různé vycházky, výlety a exkurze, letní tábory, významná byla jejich činnost v družinách při různých zájmových aktivitách. Skupina se zaměřovala ve válečném stavu na protifašistický odboj.

Za vlády socialismu v důsledku změněné společenské situace v zemi nastoupily snahy ovlivnit fungování Junáka zevnitř a rozložit tak jeho jednotnost. Junák se stal proto roku 1948 členem Svazu československé mládeže za podmínky zachování zákona, slibu, kroje, řádu, vydávání vlastního časopisu, výchovné samostatnosti a udržení členství v Mezinárodní skautské organizaci. Tato dohoda měla být kompromisem. Vedení bylo přesto nespokojeno s požadavky na agitace ve školách, při kterých docházelo k náborům nových členů z řad komunistické mládeže a tím k postupnému ovlivňování názorové skladby celého členstva.

Tato situace však neměla dlouhého trvání, jelikož hned z počátku roku 1950 byl oznámen zánik organizace Junáka a ukončena tak její činnost. O příštím obnovení Junáka se začalo mluvit až v roce 1968 v souvislosti s pražským jarem. V březnu téhož roku byla obnovena jeho činnost pod vedením starosty Antonína Suma a náčelníků Rudolfa Plajnera a Vlasty Koseové. Další zákaz skautingu na sebe nenechal dlouho čekat, došlo k němu již za dva roky a byla ustanovena jednotná dětská organizace Pionýrská organizace Socialistického svazu mládeže.

Rehabilitace se skauti dočkali po sametové revoluci v roce 1989, kdy byla jejich činnost opět obnovena, a byly schváleny stanovy organizace **Český Junák - svaz skautů** a skautek. V roce 1993 byly vytvořeny nové organizace pro rozdělenou republiku a opět byly přijaty do světových organizací. (<http://verejnost.skaut.cz/skauting/o-skautingu/historie>)

Pionýrská organizace

„*Ohýbej strom, dokud je mladý*“ (české přísloví)

Pojem pionýr znamená průkopnictví a novátorství.

„*Komunistická výchova byla rozhodujícím činitelem již v nejútlejším věku, jejím pomocníkem se stala pionýrská organizace, která byla považována za proletářskou verzi skautingu*“ (Pavel Zvěřina - <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/po.php>) a jejím prostřednictvím byly šířeny myšlenky marxismu a leninismu mezi dětmi a mládeží tehdejšího Československa.

Nejdříve byly založeny pokusné oddíly (24. 4. 1949) v domech (první dům v Brně), klubovnách, dílnách a stanicích. Heslem se mělo stát zvolání: „**K budování a obraně vlasti bud' připraven!**“ a zásady měly být vtisknuty do symbolů. Zákazem činností jednotlivých sdružení Junáka, Sokola a Orla a jiných tehdejších organizací mládeže v roce 1948 dosáhli komunisté monopolu na poli organizované výchovy dětí a mládeže. Na základních školách byly zřizovány **oddíly Jiskříček** - bílé košile a tmavomodré kalhoty či sukýnky, na košilích odznak s terčem, na němž byla rudá hvězda, z níž vycházely plameny a Pionýrů (9 – 15 let) - modrobílý stejnokroj s rudým šátkem, který jim byl udělen při složení slibu. Na šíření ideologie se tak mnohdy podíleli učitelé. (<http://www.totalita.cz/vysvetlivky/po.php>)

Pionýři byli vychováváni k lásce k vlasti, jejímu lidu, ke komunistické straně a k Sovětskému svazu. Celkově měli kladný vztah k učení, knihám, ze kterých četli hlavně pokrokovou literaturu, nebyla jim cizí ani práce manuální. Byli vedeni ke kázni, k pěstování své vůle, tělesné zdatnosti (získávání odznaků zdatnosti) a k úctě ke starším a zkušenějším. Děti se snažily získat různé zájmové odznaky (mladého zdravotníka, ...). Pěstovaly svůj talent a schopnosti, aktivně rozvíjely tvořivost a inspiraci si braly od sovětských dětí.

Ve směrnicích „Zakládáme pionýrské oddíly“ (vydané v říjnu 1949 ÚV ČSM) byly zakotveny pionýrské zásady platné a závazné pro všechny členy organizace. K nim patřila především láska k lidově demokratické vlasti, hrdost na vlastní národ pod vedením KSČ v čele s Klementem Gottwaldem budujícím socialismus. Předmětem obdivu a lásky se měla

stát i armáda brání bezpečnost občanů ve státě stejně jako Sovětský svaz jako vzor svobody, míru a socialismu. (<http://www.totalita.cz/vysvetlivky/po.php>)

Správný Pionýr by měl být vzorem pro ostatní, měl by se dobře učit, plnit si vzorně školní povinnosti. Také by měl být pracovitý a nápomocný kamarádům při práci v kolektivu a využít k tomu veškerých svých sil. Pomoc rodičům by měla být pro něj samozřejmostí stejně jako péče o vlastní zdraví, hygienu, otužilost a tělesnou zdatnost. Tyto kvality jsou pak důležité pro případnou obranu vlasti. Pionýr musí dbát na rady svých vedoucích, učitelů a rodičů, stát za pravdou, být čestný, nesobecký, odpovědný a spravedlivý. Také ekologické zásady by mu neměly být cizí. Měl by milovat přírodu a ctít vše, co bylo vytvořeno lidmi poctivou prací.

Na druhé straně stálo mnohdy až nekritické kopírování všeho, co pocházelo ze Sovětského svazu. Pro komunistické cíle to znamenalo, že byl u dětí formován názor na svět, život a politiku takový, jaký byl potřeba a žádaným směrem. Vše, co nějakým způsobem souviselo s naším národem a nebylo poplatné socialismu a jeho myšlenkám, bylo odsunuto do pozadí a místo toho byly propagovány osobnosti a díla sovětská (ruské národní pohádky o carech a bohatýrech, Neználek, Děda Mráz).

Mezi činnosti Pionýrů patřila i péče o hroby padlých rudoarmějců stejně jako sběr surovin, léčivých rostlin a výsadba lesních školek. Pod jejich zodpovědnost spadaly nejrůznější zájmové kroužky zaměřené technicky, přírodovědně nebo tělovýchovně. Z toho plynuly výstavy a přehlídky prací žáků nebo také setkání škol. Akce, které byly pořádány pod jejich vedením, byly zaměřené hlavně na život ve městě. Spadaly sem různé brigády, hry, sběr surovin, besedy, družby, oslavy politických událostí a událostí z historie sovětského svazu, svátky písní a tanců, svátky jara nebo pionýrské slety. Žádané byly také sportovní akce jako lyžařské závody a spartakiády. (Čmolík, 1979.)

Nábor nových členů do organizace byl zajišťován učiteli ve školách a již samotný vstup do pionýrské organizace byl považován za samozřejmou povinnost. Odmítnutí bylo předáno pouze „nejzávadnějším“ zájemcům. Pro vyvolání dojmů, že je tato organizace velmi žádána a vyhledávána, došlo ke snaze zavést kategorii čekatelů na členství, byly přeceňovány prověrky na úkor jiných činností organizace. (<http://www.totalita.cz/vysvetlivky/po.php>)

Pionýři si vzali pod patronát uvědomělé plnění školních povinností, kontrolovali docházku a výkony svých spolužáků. Pionýrská organizace se snažila získat vliv na všechny děti a celá společnost tomu měla být nápomocná. Důležitá byla také otázka dostatku správných vedoucích, jejich náborů spojené s jejich vzděláváním a přípravou. Pod patronátem pionýrské organizace spadalo také Pionýrské filmové zpravodajství, Soutěž tvořivosti mládeže, vydávání časopisu ABC mladého technika a přírodovědce, Mezinárodní festival mládeže a studentstva a Výstava dětské kresby. (Čmolík, 1979.)

Sokol

Tato původní česká tělovýchovná organizace založena v roce 1862 **Mirolavem Tyršem a Jindřichem Fügnerem** prošla podobným procesem jako Junák. Během času od svého založení byla organizace mnohokrát zakázána, její činnost byla omezena válkami i totalitním režimem. Původní název Sokol vymyslel pedagog Emanuel Tonner, J. Fügner navrhl oslovení „bratře“ a „sestro“, Josef Mánes navrhl kroj, Josef Barák navrhl pozdrav „**Nazdar!**“ a M. Tyrš byl tvůrcem sokolských zásad, které zahrnovaly sílu, mužnost, vytrvalost, lásku k volnosti a vlasti, kázeň a dobrovolnou práci a vzájemný bratrský vztah členů. Miroslav Tyrš je také autorem Základů tělocviku a hesla: "**Tužme se!**".

„Založením Sokola pražského začalo první období Tyršovy veřejné organizátorské, pedagogické a později i politické činnosti. Od prvních dnů existence jednoty jí Tyrš věnoval všechny své síly a stal se iniciátorem a uskutečňovatelem všeho jejího podnikání, zejména veřejných tělovýchovných vystoupení. Současně byl rozhodujícím činitelem při zrodu dalších jednot, které vznikaly pod přímým vedením pražské jednoty v řadě českých měst.“ (Tyrš, M. Miroslav Tyrš a jeho místo v dějinách české pedagogiky. Praha: SPN, 1989.)

Na počátku byl formován Sokol pražský a poté, po schválení nového spolkového a shromažďovacího zákona z roku 1867, vznikaly sokolské jednoty na různých dalších místech v zemi. Sokol byl činný také v českých krajanských komunitách v zahraničí. Roku 1889 byla založena Česká obec sokolská, která sdružovala všechny sokolské jednoty v Čechách a počátkem 20. století (1904) i na Moravě. V té době byl velmi důležitý a nezbytný i branný výcvik členstva. K Sokolu patřil i Tělocvičný spolek paní a dívek pražských. Se Sokolem je spojena řada zvučných jmen z českého kulturního života. Na jeho fungování se podíleli bratři Eduard a Julius Grégrové, Josef Mánes, Jan Neruda,

J. E. Purkyně, Karolina Světlá, ale i mnozí další. Dokonce i T. G. Masaryk se stal aktivním členem sokolské obce. ([http://cs.wikipedia.org/wiki/Sokol_\(spolek\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Sokol_(spolek)))

Bezprostředně po založení cvičili sokoli v pronajatých tělocvičnách a sálech. Veliký zájem vyžadoval každodenní cvičební program zahrnující skoky, zápas, nářad'ová cvičení, plavání, šerm a střelbu. V rámci organizace byly pořádány i jiné akce jako byly výlety a poutě na památná místa českých dějin (na Říp) a různé společenské zábavy.

„Období první republiky, které trvalo pouhých 20 let, přineslo Sokolu zadostiučinění za dlouhodobé usilování o naši státní samostatnost a zároveň příznivé ovzduší pro nebývalý rozvoj. Sokol se stal opravdu celonárodní organizací.“ (<http://www.sokol.eu/zlaty-vek-sokola-D2B1>)

K reorganizaci obce sokolské došlo v roce 1920, kdy byl změněn i její název na Československou obec sokolskou. Již od konce 19. století (od 1882) byla pořádána pravidelná veřejná vystoupení – slety a členství v Sokole se postupně stalo masovou záležitostí. Všem členům byly vlastní demokratické a vlastenecké ideály, které měli možnost uplatnit v domácím i zahraničním odboji za první i druhé světové války.

Co se týče let poválečných, sokolská organizace se snažila bránit demokratické myšlenky proti sílící komunistické totalitě. Po únoru 1948 měli komunisté tendenci ovládnout i Sokol a sloučit tak všechny tělovýchovné organizace pod jednotnou kolektivní myšlenkou. Nestalo se tak díky manifestaci na XI. Všesokolském sletu prezentující protikomunistické názory.

„Dodnes se přetřásá otázka spartakiád. Byly většinou záležitostmi škol a armády, méně již bylo cvičenců z jednot. Dnešní výroky, že účast na spartakiádách byla vynucená, nejsou zcela pravdivé.“ (<http://www.sokol.eu/leta-totality-1948-1989-71EB>)

Nakonec byl Sokol tak, jak byl znám do té doby, zrušen a jeho činnost byla omezena pouze na pořádání tělovýchovných činností na vesnicích. K jeho obnově v duchu původních tradic došlo po vítězství tzv. sametové revoluce v roce 1989.

YMCA a YWCA

Předchůdci organizace **YMCA** byly Křesťanské spolky mladíků a Křesťanská sdružení mládeže. Své místo u nás získala YMCA díky podpoře ze strany USA, T. G. Masaryka a legionářů a fungovala zde do roku 1951, kdy byla zakázána. (http://cs.wikipedia.org/wiki/YMCA_v_%C4%8Cesk%C3%A9_republice)

Organizace **YWCA** vznikla v roce 1855 v Londýně na podporu práv žen v tehdy velmi nerovném devatenáctém století, co se týče lidských práv celkově. Ženy neměly aktivní ani pasivní volební právo a i jejich společenský život byl vcelku omezený. YWCA se ukázala jako organizace s pokrokovými, až revolučními názory, které měly postupně zlepšit celkový přístup k ženám a k jejich možnostem uplatnit se samostatně v životě a ve světě ovládaném prozatím především muži.

V českých zemích byla YWCA založena na popud dcery prezidenta T. G. Masaryka Alice v roce 1921 a celkově byla organizace spojena s činností nejvýše postavených žen společenského a veřejného života. První předsedkyní se stala vnučka spisovatelky B. Němcové Marie Záhořová, později je fungování sdružení spojeno například s Hanou Benešovou (manželkou prezidenta E. Beneše), Miladou Horákovou a s Olgou Havlovou. Stejně jako i jiné organizace byla YWCA v době válečné i následující komunistické rozpuštěna a její činnost obnovena znovu až v letech devadesátých. (<http://cs.wikipedia.org/wiki/YWCA>)

2. Organizace dětí a mládeže v současnosti

„Rodina se rozvíjí tisíce let, škola po několik posledních století, demokracie v posledních dvou stech letech.“ (Hofbauer, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, 11 s.)

2.1 Volný čas jako fenomén současnosti

V 19. a dále ve 20. století došlo k největšímu rozvoji společenského života, zlepšily se vnější podmínky pro seberealizaci za účasti a aktivního podílu většiny účastníků. Lidé začali hledat nové možnosti a způsoby sebeuplatnění, volný čas podléhá více individualizaci. Organizace i jednotlivci stále nacházejí nové přístupy, aby mohli reagovat na stále se měnící potřeby společnosti a jejich členů. Situace u nás je srovnávána s podmínkami a přístupy v jiných zemích. (Hofbauer, 2004)

V 90. letech se stal volný čas *„významnou oblastí života a výchovy dětí, mládeže a dospělých“* (Hofbauer, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, 16 s.) V současné době je volný čas fenoménem a aktivizujícím činitelem života obyvatel. Celková problematika neuniká ani pozornosti Evropské Unie a Rady Evropy. V důsledku globalizace a spolupráce institucí a organizací Evropské Unie, umožňující spojení s celým světem, dochází k objevování stále nových možností a forem trávení volného času. Volný čas se vyznačuje pojmy, jako jsou svobodná vůle, neužitečnost, radost a uspokojování potřeb člověka, zároveň slouží k celkovému rozvoji osobnosti.

S rozvojem forem trávení volného času dochází k rozvoji i pedagogických disciplín zabývajících se volným časem jako takovým a jeho správným a plnohodnotným využitím. Vzniká tak mimo jiné pedagogika volného času s různými podobami jako je například pedagogika zážitků, dobrodružství a jiné. Jsou tak formovány koncepce zaměřené na děti, mládež a volný čas, dále jsou pořádány konference řešící otázky spojené s touto problematikou, které dávají vzniknout také učebnicím a jiným publikacím informujícím veřejnost o výchovném zhodnocování volného času.

Dnešní společnost a podmínky pro život se neustále mění. Přispívá k tomu nejen politická situace, která je nestálá a nedokáže dát lidem potřebné jistoty a zázemí. Lidé se snaží udržet za každou cenu to, co mají, protože nevědí, zda se stávající podmínky nezmění k horšímu. Došlo k celkovému snížení porodnosti a růstu obyvatel v seniorském věku. Rodina jako ji znali naši předkové, se mění také. Existuje více bezdětných párů, které si chtějí užít života bez závazků a pro svou budoucnost si nejdříve vytvořit potřebné zázemí. Přibývá rozvedených i svobodných matek, které se musí postarat o potřeby svých dětí mnohdy samy bez cizí pomoci nebo za minimálních příspěvků příbuzných a státu.

Alarmující jsou rozdíly mezi sociálně úspěšnými na jedné straně a na straně druhé lidmi znevýhodněnými, což představuje hlavní rozpor mezi demokratickým požadavkem a předpoklady uskutečnění. Pro zdravotně a sociálně znevýhodněné je vcelku nemožné využít volný čas tak, jak by chtěli. Celkově rostou náklady na život, rodiče jsou nuceni hledat si druhé zaměstnání jen proto, aby byli schopni uživit rodinu a někdy dát svým dětem i něco navíc. Děti ze sociálně slabých rodin mají ztíženou možnost plně se účastnit života tak, jak je to samozřejmé pro jejich šťastnější vrstevníky. Mnoho lidí je bez práce ať už se tak stalo jejich vinou nebo v důsledku nepříznivých podmínek na pracovištích a dochází k „nežádoucímu rozšíření volného času“ (Hofbauer, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, 38 s.). Tito lidé přežívají potom bez perspektiv a vytčeného cíle, volný čas je pro ně zátěží. Tyto podmínky daly vzniknout různým typům sdružení nejen s všestranným zaměřením (politické, náboženské, výchovné atd.), ale i obracejících svou činnost na pomoc zdravotně a sociálně znevýhodněným (Sdružení zastánců dětských práv, Aliance nevládních organizací, Fond ohrožených dětí).

V České republice došlo k hojnému rozvoji legislativy ve směru zájmu o děti a mládež, kdy vznikl i zákon o mládeži. Nelze však opomenout ani koncepce celostátní politiky i na úseku krajském a městském a snahy, které vychází ze samotné společnosti. Z popudu těchto orgánů se formují koncepční materiály o rozvoji lidských zdrojů v ČR řešící otázky mladých lidí a přípravu na jejich uplatnění ve společnosti nezapomínající ani na jejich využití času určeného pro rozvoj osobní a aktivit nesouvisejících jen s prací a vzděláním. Tyto koncepce se opírají o legislativní nařízení vlády, vyhlášky krajů a obcí, metodické pokyny MŠMT ČR, ale především o Všeobecnou deklaraci lidských práv a Úmluvu o právech dítěte, jejímž předchůdcem byla Deklarace práv dítěte z roku 1959. Důležitá je také ochranná funkce vzdělávacích a výchovných institucí.

2.2 Individuálně trávený volný čas dnešních dětí a mládeže

Úmluva o právech dítěte (OSN, New York, 20. 11. 1989) říká, že *„dítě je každá lidská bytost mladší 18 let, pokud podle právního řádu konkrétní země nedosahuje zletilosti dříve.“*

Zároveň s velkým přínosem, který volný čas obsahuje, nesmíme zapomenout i na negativní jevy, kterým se nelze vyhnout. Ne všichni lidé si v dnešní době mohou dovolit trávit volný čas podle svých přání a tužeb, brání jim v tom jejich možnosti pracovní, společenské, finanční nebo i konvence, jichž se nemohou zbavit.

V současnosti opět roste význam práce na úkor volného času z ekonomických důvodů. Mnoho lidí je nuceno dát přednost práci a aktivitám s ní spojených před časem stráveným s rodinou nebo se svým „koníčkem“. Bohužel se tento přístup neblaze promítá na dětech takto zaměstnaných rodičů. Rodiče často nemají ponětí o tom, kdy jejich děti přicházejí domů, s kým se stýkají a jakým způsobem tráví čas mimo školu. Mnohdy mají zakořeněné iluze týkající se slušnosti a bezúhonnosti svých dětí, nedokáží si připustit, že i jejich dítě nebo dospívající mladý člověk může skončit na scesti, ze kterého je velmi těžké se vrátit zpět do plnohodnotného života. Rodiče celkově podceňují význam volného času pro sebe i pro děti, sami nevědí, jak s ním naložit a nemohou tak poskytnout potřebné vzory pro své děti.

Volným časem mládež rozumí čas, který je určený na činnosti bez tlaku a požadavků okolí a závazků. Mnohdy dětem chybí dostatek informací pro aktivity, které by je eventuálně zajímaly a také nemají třeba nikoho, kdo by je v té jisté činnosti podporoval. Rozdíl mezi dřívějškem a dobou dnešní spočívá v tom, že dříve byla individuální zájmová činnost dětí podporována ze strany rodičů a dospělých podstatně více než jak je tomu v současnosti. Mnoho rodičů samo sportovalo, mělo tak vzor od rodičů a prarodičů svých, a proto i své děti ke sportu vedlo a snažilo se, aby bylo v tomto směru vyžití jejich dětí úplné. Hřiště uprostřed měst zejí prázdnotou, děti, které chtějí samy od sebe sportovat, se prohánějí bezcílně ulicemi za míčem, který létá mezi vyděšeně brzdícími auty. Netýká se to však pouze a jen sportovních aktivit. Rodiče vytížení prací a dalšími svými problémy a starostmi tak zanechávají své ratolesti samy sobě a ty se snaží zabavit, uspokojit touhu po zážitcích, získat

nové zkušenosti, přátele, příznivé postavení uvnitř skupiny vrstevníků, ale také finanční prostředky potřebné pro zábavu. Chtějí se zbavit stereotypního života, nudy a nezájmu.

Dnešní doba plyne především ve znamení posílení pozic komunikačních a mediálních technologií. Žijeme v době, kdy je normální trávit čas „na síti“, kde virtuální zážitky svým způsobem nahrazují dnešním dětem zážitky reálné, které by získaly jiným způsobem - přímým kontaktem s lidmi - vrstevníky i dospělými, zajímající se o to, jak je motivovat k činnostem, které rozvíjejí jejich osobnost a podporují jejich fyzické i duševní zdraví.

Když opomeneme novou formu reality skrývající se ve světě videoher a sociálních sítí, moderní doba nabízí i jiné rozličné možnosti trávení volného času – od nových druhů sportovních aktivit (plných nebezpečí zvyšující hladinu adrenalinu), přes stále se rozvíjející hudební styly a končící zaujetím značkovou módou. Děti mnohdy nemají cit rozlišit, co již překračuje bezpečnou hranici, nemají náhled na situaci, chtějí vše získat hned a nedbají na okolnosti a na ostatní lidi.

Tyto a další jevy podporují vznik a růst kriminality dětí a mládeže, kdy dochází k jejich srocování v partách, které plánují a uskutečňují nebezpečné akce plné vandalismu, násilí a brutality. Mnohdy jsou zde přítomné i alkoholové a jiné drogy umocňující emoce a zostřující smysly. Takové děti nemají daleko k tomu, aby se staly také oběťmi trestné činnosti dospělých zahrnující i zneužití k ilegální práci.

2.3 Organizovaně trávený volný čas

„Překonávat neschopnost a nepřipravenost dětí a mladých lidí pozitivně realizovat svůj volný čas proto vyžaduje vytvářet pro ně dostatek přitažlivých nabídek, odstraňovat nezájem a učit je, jak těchto možností využívat. Společným jmenovatelem přitom je podpora ze strany dospělých, která má směřovat k tomu, aby se děti a mladí lidé na činnosti aktivně podíleli, uměli se spoléhat sami na sebe a také v tomto smyslu „učili se být“. (Hofbauer, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, 46 s.)

Ve 21. století dochází ke stagnaci na poli mládežnických a dětských organizací v důsledku oslabení jejich členské základny díky negativním zkušenostem z minulosti

a ke vzniku konkurence v podobě individuálně tráveného volného času. Organizace již nemají dominující ani rozhodující funkci. Děti mají nové možnosti, jak se zabavit bez ohledu na kolektiv vrstevníků pod dohledem dospělých. Nastupuje éra počítačů, videoher a jiných lákadel, které jsou schopny mladé lidi odtrhnout od tradičnějších forem zábavy.

Hlavně děti a mládež jsou vystaveny negativnímu působení různých jevů vznikajících v důsledku přebytku volného času, někteří se nudí a neví, jakým způsobem se zabavit tak, aby to pro ně mělo nějaký přínos. Proto jsou tu organizace a různá nezisková sdružení, která se snaží o to, aby zaujaly děti a mládež svým programem a motivovaly je k rozvoji jejich schopností, dovedností popřípadě talentu. Nabízí se jim nepřeborné množství forem rozvoje vzdělání, koníčků a jiných zájmů a tak k rozvoji odpovědnosti, kterou mají samy za sebe i za své jednání.

Organizace, které jsou spojeny především s pobytem v přírodě a se zálesáckou činností je **Liga lesní moudrosti** a **Sdružení přátel Jaroslava Foglara**, jež vychází z tradice klubů Rychlých šípů vzniklých v roce 1938. Sdružením spojujícím táborové kluby a osady je **Česká tábornická unie**, ochranou přírody a různými ekologickými aktivitami se zabývá hnutí **Brontosaurus** a **Duha**. Dále jsou známé organizace **ATOM** (Asociace turistických oddílů mládeže) a **AMAVET** (Asociace pro mládež, vědu a techniku). Dále jsou tu především organizace, které fungovaly v minulosti, do dnešní doby vyznávají určité tradiční zásady, avšak v mnohém se musely i přizpůsobit a ustoupit požadavkům moderní doby. Mezi takové organizace patří **Junák**, **Pionýr**, **Sokol** nebo také původně jen křesťanská sdružení **YMCA** a **YWCA**.

Jednotlivé organizace sdružují děti a mladé lidi podle různých kritérií souvisejících s věkem (děti do 15 let, dospívající 15-18, mladí dospělí 18-25, bez omezení), jejich profesí nebo sociální příslušností (sdružení mladých dělníků, vesnické mládeže, studentů a jiné), jejich zájmů a zaměření. Dále je možné organizace dělit podle jejich vztahu k členům na demokratické a autoritativní, podle míry jejich institucionalizace na volně strukturované a s ucelenou organizační strukturou, podle míry spoluúčasti jejich členů na neformální skupiny vedené mladými lidmi, vedené dospělými, na složky dětí při organizacích dospělých a sdružení dospělých na ochranu práv dětí. Organizace a sdružení se orientují na výchovu ve volném čase, na výchovu prostřednictvím aktivit volného času a na výchovu k volnému času. V rámci organizací se formují nové programy rozvíjející nová témata, diferencují

se činnosti, jsou zlepšovány podmínky a materiální, prostorové a finanční zdroje. To vše je postaveno na novém typu výchovného pracovníka – profesionála.

Volným časem se dále zabývají i Domy dětí a mládeže a zařízení volného času s regionální, krajskou i s celostátní působností. Patří sem však také organizace nestátních neziskových sdružení jako je Česká rada dětí a mládeže a Kruh sdružení dětí a mládeže. Neopomenutelné jsou také aktivity, které nabízejí v rámci svého vzdělávacího programu školy. Nejčastěji jde o jednorázové akce, jako jsou návštěvy památek, nejrůznější zájezdy, školy v přírodě, lyžařské výcviky, prázdninové tábory, olympiády (matematické, přírodovědné,...), ale také pravidelně vedené zájmové kroužky, sportovní družstva, družiny, kluby. Školy podporují i uměleckou činnost svých svěřenců (Základní umělecké školy), důležitá je žákovská samospráva.

Domy dětí a mládeže (původně Domy pionýrů a mládeže). Tyto organizace mají pracovníky, kteří jsou připraveni se starat o potřeby dětí a snaží se rozvinout různé stránky jejich osobnosti. Jejich úkolem je preventivně působit proti negativním vnějším vlivům, jež dávají vzniknout závislostem, sociálnímu vyloučení, rasismu a xenofobii. Takovéto středisko volného času bylo jako první založeno v roce 1949 v Brně – Lužánkách, takže je nejstarším zařízením takového typu u nás. Díky školskému zákonu schválenému v roce 1960 jsou zařízení volného času součástí vzdělávací soustavy.

Střediska volného času, sdružení nejmladších občanů a média působící v této oblasti se prezentují jednou ročně při akci s názvem **Bambiriáda**. Poprvé se tak stalo v roce 1999 na Pražském hradě a v současnosti se tak děje na mnoha místech po celé České republice. Sdružení zde mají za úkol pobavit, poučit a zároveň představit svou práci a nabídku volnočasových aktivit. Spolu s tímto veřejnost seznamují s novými možnostmi trávení volného času. Během dnů Bambiriády zasedá parlament dětí a mládeže, děti se setkávají s osobnostmi vlády a představiteli kulturního a veřejného života.

Hitem dnešní doby jsou nové typy zařízení a zájmových klubů, kde je možná spontánní činnost bez návaznosti na členství. Účast na aktivitách je tak volnější a nezavazující. Postupně tak vznikají volnočasová zařízení jako součásti nákupních center, kde mohou děti a jejich rodiče využít možnosti nákupů a zároveň se pobavit. Jsou jim k dispozici herny, bowling, horolezecké stěny, hřiště, motokáry, multikina atd. Jiná zařízení

nabízí rekreaci a sportovní vyžití s možností ubytování. Mohou to být například aquaparky, skateparky, lyžařská střediska a wellness zařízení různého typu. Účelem je relaxace, emocionální vyžití, rehabilitace tělesných i psychických sil.

Junák

(znak viz Zdroje obrázků)

V současné době je Junák, tedy Svaz skautů a skautek České republiky, největší česká mládežnická organizace v ČR a je také součástí mezinárodního skautského hnutí. Oddíly fungují po celý rok, kdy pořádají velké množství dětských táborů a i jejich další program je nabitý motivujícími záležitostmi, kterými se snaží zaujmout děti i jejich rodiče. Snaží se tak o nezbytnou aktuálnost v činnostech i v přístupu k dětem a k mladým lidem, protože práce s dětmi vyžaduje stále nové nápady. Proto byl změněn i systém vzdělávání vedoucích, avšak co se nezměnilo a nezmění, jsou hodnoty vyznávané všemi skauty a zákony přijaté již kdysi v minulosti.

Co se týče organizační struktury samotného Junáka, skautský oddíl je její základní funkční jednotkou. Oddíly se člení do družin, které jsou vedeny staršími členy z řad samotných dětí. Jsou to relativně samostatně fungující menší skupinky. Děti se v nich učí žít s ostatními vrstevníky, poznávají vzájemně své chování v různých situacích, na něž pak určitým způsobem reagují. Důležitá je pro ně zkušenost v konfliktních situacích, které se snaží i řešit, a to buď samostatně, nebo v souladu s kolektivem. Několik oddílů tvoří pak středisko, které má na starosti zázemí oddílů a na všechno dohlíží vyšší organizační jednotky a ústřední orgány Junáka.

Junák je specifický svým programem, který je vytvářen pro každou věkovou kategorii dětí zvlášť (ukázka aktivit dětí – vlčat a světlušek - viz příloha č. 2). Věk je mnohdy určován

podle fyzické a intelektové vyspělosti dětí. Junáci mají tak pro každý věk i speciální přezdívky: 6 – 11 let - vlčata podle Knihy Džunglí, světlušky podle Kouzelné lucerny od Radka Kučery, 11 – 15 let – skauti a skautky, 16 – 21 let – **roveři** a **rangers**, dospělí jsou **oldskauti**. Oddíly tak mohou být jak samostatné věkové kategorie, tak i smíšené. Program pro děti nejmenší je zvláštní svým spojením s určitým příběhem, který sjednocuje veškerou činnost oddílu. U starších dětí je kladen důraz na jejich samostatnost a kvality charakteru, které jsou cíleně rozvíjeny, později i na jejich seberealizaci a odpovědi na otázky týkající se jejich dalšího života.

Junák je také znám pořádáním akcí nejen pro děti, ale také pro veřejnost, kdy pořádá setkání na úrovni střediskové, okresní, krajské i celostátní (například **ObRok** – setkání roverů). Dalšími aktivitami pořádanými Junákem jsou různé besedy, filmové večery, akce spojené s ekologií (úklidy lesů atd.) a jiné. Je třeba zmínit i aktivity v lanových centrech a Geocaching. Jeden z cílů zahrnuje také propojování lidí nejen v rámci České republiky, ale i celého světa, proto je důležitá i mezinárodní spolupráce skautů a skautek. Největším setkáním skautů a skautek na světě je Světové Jamboree konané jednou za čtyři roky.

Junák svou činností podporuje také řadu charitativních organizací, jako je sbírka Pomozte dětem a společnost Člověk v tísni (akce Postavme školu v Africe). Neopomenutelným počinem je Betlémské světlo jako symbol Vánoc. Každoročně je zapalováno v Betlémě a dále pak putuje Evropou. Do České republiky přichází z Vídně, kde jej skauti předávají delegacím z celé Evropy. Zde jej přebírají skauti z Brna, kteří jej dále rozvázejí před poslední adventní nedělí do kostelů, na náměstí, trhy, do knihoven po celé republice, kde je k dispozici všem jako původní symbol Vánoc.

V současnosti je předmětem zájmu vedení Junáka nový výchovný program, který má skauting do určité míry reformovat. Tento nový program rozdělí děti do více skupin podle věku, budou zavedeny nové stezky skautské i vlčácké, což jsou publikace, které mají roli průvodce dítěte celým rokem a sledující jeho osobnostní rozvoj. Nový program vychází z dokumentu Charty českého skautingu a měl by především reagovat na nové zájmy a potřeby dnešních dětí a mladých lidí. V roce 2012 proběhnou oslavy 100. výročí vzniku skautingu v České republice. (http://cs.wikipedia.org/wiki/Jun%C3%A1k_-_svaz_skaut%C5%AF_a_skautek_%C4%8CR)

„Junák za sto let své existence ovlivnil životy tisíců lidí. Můžeme mezi nimi najít právníky, prezidenty, lékaře, politiky, herce, vědce, spisovatele, novináře nebo třeba sportovce. Skauting vychovává silné osobnosti. V roce 2012 se čeští skauti ohlédnou za uplynulým skautským stoletím. Ale před sebou mají silnou budoucnost moderní organizace postavené na prověřených principech a myšlenkách.“ (<http://verejnost.skaut.cz/skauting/o-skautingu/historie>)

Pionýr

(znak viz Zdroje obrázků)

Po zániku jednotné organizace počátkem roku 1990 vznikl současný Pionýr již oproštěný od komunistické ideologie a její propagace. Stojí na jiných základech než ta socialistická. Nyní je toto hnutí demokratické, vyznačuje se nezávislostí na jakékoliv politické straně či ideologii, je to sdružení dobrovolné a otevřené. Velký úspěch Pionýr zaznamenal s pořádáním letních táborů od roku 2002 a zároveň začaly vznikat kluby i mezi neorganizovanými dětmi. (Hofbauer, 2004)

Pionýr „*má komplikovanou minulost předchůdců*“. Dnes již ale děti rudé šátky nenosí a věnují se jen volnočasovým aktivitám jako je sport a rukodělné činnosti, jezdí na výlety a v létě jsou pro ně pořádány tábory.

„Dnes je Pionýr druhou největší organizací dětí a mládeže u nás, začleněný v pluralitním systému a má nepřehlédnutelné postavení v neziskovém sektoru, organizační strukturu po celé zemi, mezinárodní zázemí. Má promyšlený program, nabízí hodnotový systém i zajímavé konkrétní výchovné aktivity, na rozdíl od mnoha jiných spolků je i pedagogicky a psychologicky definovanou alternativou.“ (Názor České rady Pionýra - <http://www.pionyr.cz/index.php?page=inc&inc=historie/1999/99ohlednuti.html>)

Pionýr je dobrovolné, samostatné a nezávislé sdružení dětí, mládeže a dospělých, které se zabývá výchovnou, vzdělávací a osvětovou či charitativní činností. Podporuje tvorbu zejména kulturních a sportovních programů, jež bere ohled na zájmy dětí a sociální prostředí, ze kterého pocházejí.

Dnešní Pionýr se vychází ze zásad „Úmluvy o právech dítěte“ a „Listiny základních práv a svobod“. *„Jeho členem se může stát každé dítě i dospělý bez rozdílu sociálního postavení, národnosti, politické příslušnosti, náboženského vyznání...“.* (Statut Pionýra – včetně Programu Pionýra – schválený VII. Výročním zasedáním Pionýra, Praha 27. Listopadu 2010, 1 s.).

Pionýři jsou zaregistrováni ve skupinách, centrech nebo u krajských organizací. Základní organizační jednotkou je pionýrský oddíl tvořený nejméně 5 osobami scházejícími se minimálně jednou za měsíc.

„Kam směřujeme?

Chceme být prospěšní celé společnosti, vlasti, Evropské unii i dalším zemím světa. Podílíme se na rozvoji občanské společnosti, svobodné, demokratické a sociálně spravedlivé. Ve svých výchovných projektech užíváme laický, nenáboženský pohled na dění a svět kolem nás, přesto vedeme k toleranci jiných pohledů na lidský vývoj. Pracujeme ve prospěch obce, města, kraje i celého státu – v rámci svých možností vyvíjíme na každé z těchto úrovní veřejně prospěšnou činnost. Vedeme své členy k hrdosti na národní i místní tradice, napomáháme vzniku hodnotných mezilidských vztahů se všemi, bez jakýchkoliv předsudků.“ (Statut Pionýra – včetně Programu Pionýra – schválený VII. Výročním zasedáním Pionýra, Praha 27. Listopadu 2010, 13 s.).

Sokol

(znak viz Zdroje obrázků)

Sokol byl obnoven v roce 1990 v návaznosti na programové a výchovné tradice. V současné době má obec sokolská kolem dvou set tisíc členů, kteří se věnují různým pohybovým aktivitám a sportům, ale také kulturní činnosti. Česká obec sokolská má aktivní členy úspěšné v mnoha disciplínách na ligové i reprezentační úrovni (gymnastika, házená, judo, basketbal, atletika, akrobatický rokenrol aj.).

Sokol však také vytváří program pohybových aktivit pro všechny, včetně zdravotně znevýhodněných, velmi populární je běh Terryho Foxe, který je s počtem účastníků na vedoucí pozici. Jednou za šest let se koná všesokolský slet, kde může veřejnost spatřit vše, čemu se obec během této doby věnovala.

„Dřívější sokolské cvičení je dnes koncipováno jako všeobecná příprava pro děti a kondiční pro dospělé, v mnohém má ale ještě modernější ráz. Byla pozměněna forma i obsah, což si získává stále nové příznivce. Objevují se například různá cvičení při hudbě. Přibývají také nové sporty.“ (<http://www.sokol.eu/obnova-po-roce-1989-AD30>)

Letošní rok 2012 bude ve znamení 150. výročí od založení české obce sokolské

YMCA a YWCA

(znak viz Zdroje obrázků)

K obnově sdružení s názvem **YMCA** došlo až v roce 1990 a v roce 1992 byla založena ryze česká společnost. YMCA v České republice je českou pobočkou celosvětově rozšířené organizace s náboženským a charitativním zaměřením. Tato organizace sdružuje křesťansky smýšlející mladé muže. YMCA vydává svůj vlastní časopis **PROTEIN** a každoroční zprávu o své činnosti. Mezi její aktivity patří mezinárodní program **TenSing**, pořádá letní tábory se školenými vedoucími.

YMCA je členem České rady dětí a mládeže, Českého olympijského výboru a Asociace nestátních neziskových organizací. Na úrovni mezinárodní je členem Světové aliance YMCA a Evropské aliance YMCA, dále spolupracuje s jinými organizacemi a s orgány státní správy. Sdružení spravuje osm Mateřských center určených pro matky s dětmi, nelze opomenout dvě Infocentra, provozuje také otevřené kluby a několik nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Jako zásadní se ukázala terénní sociální práce. Důležitá je činnost školících center.

Křesťanské sdružení mladých (původně jen žen) s názvem **YWCA** je mezinárodní sociální, vzdělávací a dobročinnou organizací, která v současnosti sdružuje všechny zájemce bez rozdílu pohlaví, národnosti, věku, ale i náboženského vyznání. Za její světové centrum je považována Ženeva, centrem evropským je Brusel. Heslem organizace je Žít životem lásky a služby bližnímu. Českým centrem se stala Praha s pobočkou v moravském Vsetíně.

Původním posláním YWCA je rozvoj osobnosti dítěte, mládeže i dospělých zahrnující výchovu k zodpovědnosti a čestnosti. Zásadní jsou zde křesťanské ideje i principy demokracie a humanismu. Ve svém programu YWCA nezapomíná na sociálně i zdravotně

znevýhodněné jedince, zaměřuje se na podporu a rozvoj schopností lidí talentovaných. Ve středu zájmu vedoucích i členů organizace je práce s předškolními dětmi, matkami na mateřské dovolené a s mladými rodinami obecně. Své zásady a cíle uvádí do praxe účastí na zahraničních i domácích charitativních akcích, její prací je samozřejmě i organizace činností v oddílech, kroužcích a kurzech, při kterých je možná účast i široké veřejnosti.

Nejdůležitější úlohou organizace je příprava mladých lidí na jejich další život plný povinností a odpovědností, asistence při rozvoji jejich osobnosti směrem k tvořivosti a zdravé sebedůvěře. Děti a mládež se mohou zapojit do aktivit spojených s pořádáním táborů, zahraničních pobytů, přednášek a různých seminářů. Zajímavá je i publikační činnost organizace. (<http://cs.wikipedia.org/wiki/YWCA>)

3. Salesiánské středisko dětí a mládeže Brno-Žabovřesky

V této kapitole bych ráda představila jednu organizaci určenou svým zaměřením dětem a mládeži školního věku. Salesiánské středisko v Brně – Žabovřeskách jsem si vybrala proto, že jsou zde děti vychovávány v přátelském duchu, v kolektivu lidí, kteří jim rozumějí a předávají jim časem ověřené zásady potřebné pro jejich plnohodnotný život v lidské společnosti.

3.1 Vznik a vize organizace

Salesiáni Dona Bosca byla původní řeholní kongregací založenou v Turíně v roce 1859 a z Itálie se postupem času rozšířila do celého světa. Svůj název odvozují od svatého Františka Saleského. Salesiáni se zaměřovali již od svého vzniku na práci s mládeží ve školách, na mimoškolní činnost a aktivity spojené s rozvojem osobnosti dětí a mladých lidí, nezapomínali však ani na pastorační činnost ve farnostech. (Ottova všeobecná encyklopedie, svazek 2. M-Ž, heslo Salesiáni, 350 s.)

Poslání Salesiánská kongregace pokračuje v rámci svého poslání v díle Jana Bosca (Itálie, 1815 - 1888). Don Bosco vnímal problémy doby, ve které žil. Zajímaly ho prvoplánově problémy chudých chlapců, kterým chtěl poskytnout pomoc, dát jim domov, práci, poskytnout vzdělání a vést je k Bohu. Snahou Salesiánů je vytvořit pro děti zdravé výchovné prostředí prospívající jejich rozvoji. *„Salesiánská centra chtějí být místem, kde mladí nacházejí zábavu, poučení, přátelství, radu, usměrnění a příležitost poznat křesťanské hodnoty. Středisko je určeno pro děti a mládež bez rozdílu původu nebo náboženství.“* (Výroční zpráva Salesiánského střediska mládeže o činnosti ve školním roce 2009/2010 a hospodaření v roce 2009)

„Don Bosco pochopil nutnost pořádku, zpočátku vnějšího, který se měl stát pořádkem vnitřním. Potřeba pravidel, které jsou jako světové strany, jako výchozí systém, jako pilíře budoucího života. Aby tento výchozí systém fungoval, musí mít určité charakteristické vlastnosti: děti musí poznat systém hodnot, ve který věří rodiče, dobrý pořádek musí spočívat

na několika přesných, konkrétně uskutečnitelných pravidlech, je třeba se vyhýbat každé nedůslednosti a pravidla je třeba periodicky kontrolovat.“ (Ferrero, B. Šťastní rodičia. 1. vyd. Vydavatelství Don Bosco, 1998. 54 – 55 s.)

Činnost Salesiánů Dona Bosca v zemích českých se datuje od roku 1927. V roce 1939 přišel do Brna František Lepařík, který získal povolení ke stavbě provizorní dřevěné oratoře, jež tvořila kaple s halou. Později byly provedeny i zděné přístavby. Během druhé světové války docházelo k pronásledování salesiánů i k jejich věznění, dokonce bombardování, ale to vše jim nezabránilo pokračovat v činnosti. Po roce 1948 se dostali k moci komunisté a salesiáni byli následujícího roku uvězněni. Sice zde zůstali starší oratoře, ale nakonec došlo i k uzavření kaple a k jejímu vyhoření roku 1965, což nebylo dodnes uspokojivě vysvětleno. Po revoluci v roce 1989 se začalo se stavbou nového kostela a v roce 1995 byl kostel Panny Marie Pomocnice křesťanů slavnostně posvěcen. Na ploše přináležející k budově kostela byla vybudována hřiště, dům komunity a budova střediska. (Příručka praktikanta Salesiánského střediska mládeže, 2 s.)

„Salesiánská střediska mládeže představují jednu z priorit salesiánského díla v České republice a patří k základním pilířům apoštolátu mezi mladými lidmi. V nich vytváříme prostor, v němž realizujeme program oratoře Dona Boska. Prostřednictvím pestré nabídky volnočasových aktivit chceme vychovávat mladého člověka v ovzduší osobního přístupu a přátelského prostředí a v duchu evangelních hodnot k ušlechtilému lidství a životu z víry.“ (Školní vzdělávací program platný od 2. 1. 2008)

Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže Brno-Žabovřesky (Foerstrova 2, 616 00) zřídila Salesiánská provincie Praha. Jeho zájmová působnost je velmi široká. Statutárním orgánem Střediska je ředitel, jenž je jmenovaný na dobu neurčitou. Středisko je rozděleno do výchovných sekcí a za činnost jednotlivých sekcí je zodpovědný vedoucí sekce. Poradním orgánem ředitele je pedagogická rada, tvořená interními pedagogickými pracovníky.

Školní vzdělávací program střediska vychází z různých dokumentů a pramenů. Především jsou to Školské zákony 561/2004 Sb., 562/2004 Sb., 563/2004 Sb., Vyhláška č. 74/2005 Sb., dále je to Metodika pro podporu tvorby ŠVP ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání NIDM 2007, Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže

do roku 2007 – 2013 a dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v Jihomoravském kraji. Nelze opomenout ani Výchovně pastorační projekt Provincie SDB Praha, Výchovně pastorační projekt místní komunity SDB, Statut SaSM – DDM Brno-Žabovřesky, Školní vzdělávací program SaSM – DDM České Budějovice a Metodický pokyn z MŠMT k primární prevenci č. j 20 006/2007-51 ze dne 16. 10. 2007.

Středisko funguje díky finančním zdrojům vlastním, které zahrnují příspěvky od účastníků a tržby z prodeje svých služeb a dále díky zdrojům cizím, které obsahují přijaté dotace a granty od orgánů státní správy a samosprávy, různé nadační příspěvky a dary fyzických osob. Vstup do střediska je zdarma, roční poplatky za aktivity odvádějí jen zaregistrovaní členové.

3.2 Pracovníci a jejich činnost

Salesiánské středisko si samo vychovává a školí své pedagogické i administrativní zaměstnance, praktikanty a dobrovolníky. V průběhu školního roku absolvují pravidelný seminář zaměřený na odbornou či problémovou oblast týkající se jeho pracovní náplně. Nemálo důležitá je také stáž v jiném Salesiánském středisku mládeže nebo v organizaci s podobným zaměřením. Zaměstnanec se vzdělává také sám v průběhu své praxe, a to pomocí studia zákonů, vyhlášek, směrnic a zápisů z porad.

Cíle, které se organizace zavázala plnit v průběhu svého působení, vychází nejen z tradice salesiánského hnutí a jeho hodnotové orientace, ale především jsou v souladu s potřebami dnešních dětí a mladých lidí. Plně reagují na dobu, ve které děti žijí a jejíž vlivy na ně mají přímý dopad. Pracovníci se proto snaží upevňovat v myslích dětí hodnoty vycházející z občanských, kulturních a křesťanských principů a zlepšovat tak tímto způsobem kvalitu života svých svěřenců, přispívat k jejich sociálnímu růstu a celkové zralosti osobnosti. Snaží se vzdělávat skupinu dětí, které mají pod dohledem v rámci různých programů, motivují ji k výběru zájmů zaměřených pozitivním směrem, snaží se předcházet sociálně patologickým jevům a nabízí dětem zapojení do aktivit přispívajících k prevenci kriminality dětí a mladistvých. Zdejší zaměstnanci, dobrovolníci a animátoři mohou také poskytovat pomoc při řešení různých problémů dětí nebo v obtížných životních situacích

jedince, při čemž uplatňují individuální přístup ke každému bez rozdílu, snaží se při tom navázat užší přátelský vztah. Středisko nabízí dětem trávení volného času v bezpečném prostředí smysluplným způsobem, snaží se je vést k toleranci, zodpovědnosti za své chování a jednání, ke spolupráci s ostatními dětmi i vedoucími.

Pracovní tým střediska volného času tvoří 16 pedagogů volného času a 9 ekonomicko – administrativních pracovníků a jiných stálých pracovníků. Mezi externí pracovníky jsou zahrnuti dobrovolníci a praktikanti, kterých je v průměru 50 až 70. Kolektiv pracovníků musí splňovat určitá kritéria. Měl by to být tým kreativní, vyznávající přibližně stejný soubor hodnot. Kolegové by se mezi sebou měli vzájemně respektovat a vytvořit si kolem sebe stabilní klima důvěry. Preferovaná je nízká absence při aktivitách a vysoké pracovní nasazení. Pracovníci si sami aktivně doplňují kvalifikaci a odbornost v rámci dlouhodobého vzdělávání pedagogických pracovníků, mají chuť přizpůsobovat se novým trendům a formám práce, které jsou díky stále se měnícím požadavkům ze strany vnějšího okolí a doby, postupně rozšiřovány. Organizace dbá na celoživotní vzdělávání zaměstnanců a jejich profesionalizaci. Ve své práci se zaměstnanci řídí nejen svými pedagogickými schopnostmi a dovednostmi, ale také salesiánskou výchovnou metodou a Etickým kodexem vytvořeným přímo pro toto konkrétní středisko volného času. Neopomenutelná je i schopnost týmové spolupráce, problémy vzniklé při práci se společně řeší v kolektivu a hledají se tak potřebná řešení a přístupy. Tyto postupy vyžadují především vstřícnou komunikaci s ostatními. Řídící pracovníci mají kromě všech vlastností již řečených i takové vlastnosti předurčující je právě k vedoucí pozici.

„Pracovníci jsou povinni seznámit děti a mládež s bezpečnostními pravidly a Řádem Střediska. Předávají a upevňují občanské a křesťanské hodnoty účastníků, ošetřují osobní údaje a dodržují mlčenlivost, doprovázejí děti a mládež při všech činnostech a co nejvíce aktivují jejich schopnosti a dovednosti. Pracovníci ve své činnosti respektují základní lidská práva všech účastníků, jejich nároky vyplývající z dalších platných obecně závazných norem a pravidla občanského soužití.“ (Školní vzdělávací program platný od 2. 1. 2008)

Obsahem vzdělávání dětí jsou především hodnoty, vlastnosti, dovednosti a postoje jedince, které mu napomáhají zvládat různé životní situace. Tento soubor kompetencí je důležitý pro přípravu na život v dnešní společnosti, vyžadující celoživotní učení. Vedoucí zájmových aktivit střediska se snaží posilovat sebevědomí dětí a správně je motivovat.

Učí děti se učit a upevňovat naučené znalosti a dovednosti, které mohou dále zužitkovat. Zároveň vedou děti k samostatnému a pozitivnímu řešení konfliktů a jejich zvládnání bez účasti agrese, k přemýšlení o příčinách vzniku takových situací a na základě toho k využití zkušeností z nich plynoucích ku prospěchu svému i ostatních. Děti se tak dokáží lépe orientovat v mezilidských vztazích a mají zpětnou vazbu vycházející z vlivu svého chování na okolí. Jsou schopné rozpoznat rizikové chování a uvědomovat si jeho důsledky. Důležitá je jejich sebedůvěra, samostatné rozhodování a pocit sebeúcty, bez nichž by bylo těžké zvládat běžné životní situace a emocionální problémy. Děti jsou vedeny k dodržování pravidel chování daných v řádu zařízení a k dodržování zásad morálních. Umí naslouchat, komunikovat, asertivně vyjádřit svůj názor a zvládat emoce. Důležitý je zdravý vztah k dospělým a k autoritě.

Co se týče kompetencí občanských, děti jsou vedeny k ochotě poskytnout pomoc v krizové situaci, k ochotě postavit se proti fyzickému nebo psychickému násilí. Jsou schopny se vcítit do situace druhého a poskytnout psychickou oporu v případě potřeby. Děti znají svá práva i povinnosti, jsou vedeny k respektu odlišného způsobu života jiných etnik, skupin a náboženství.

„Pracovníci se snaží chránit své svěřence před násilím, šikanou a dalšími sociálně-patologickými jevy. Pracovníci zařízení netolerují žádné sociálně patologické jevy, proto odhalují jejich výskyt, předchází jim a zabraňují jejich dalšímu šíření. Pracovníci předcházejí zejména šikaně, násilí a zneužívání omamných a psychotropních látek mezi dětmi realizováním preventivních programů. V případě výskytu jakéhokoliv negativního jevu informují pracovníci vedoucího pracovníka a dále s ním situaci řeší. Další postup je projednáván s ředitelem, eventuálně se zákonnými zástupci účastníků či návaznými institucemi.“ (Školní vzdělávací program platný od 2. 1. 2008)

Zaměstnanci střediska volného času rozvíjejí schopnosti dětí a mladých lidí aktivním způsobem odpočívat, rozvíjet talent, sebevědomí a sebereflexi a tak se úspěšně seberealizovat. Aktivním odpočinkem je člověk schopen se lépe vyrovnat se stresem plynoucím z každodenních povinností a závazků, které na něj nakládá škola a rodina. Zároveň jsou dětem vštěpovány etické hodnoty a z nich plynoucí chování a jednání. Hodnoty nejsou jednostranně zaměřené na náboženství, ale vychází z křesťanství, uctívají lásku

k bližnímu i k sobě samému, snaží se navázat na každodenní život. Nikomu není vnucována víra.

Ve středisku funguje i aktivní komunikace s veřejností. Centrum pravidelně informuje veřejnost o práci SaSM – Dům dětí a mládeže Brno-Žabovřesky v oblasti nabídky volnočasových aktivit prostřednictvím nástěnek, zpravodaje úřadu městské části Brno-Žabovřesky, dále prostřednictvím spolupráce s médii jako je tisk, rozhlas a internet. Jsou také pravidelně vydávány různé letáky upozorňující na aktivity střediska a jiné mimořádné akce střediskem pořádané. Informace o činnosti střediska lze také získat z pravidelných výročních zpráv a přínosné jsou i propagační akce organizace. Stejně jako je důležitá komunikace s veřejností, rodiči a dětmi, tak i komunikace s partnery, úřady a jinými organizacemi má své opodstatnění.

3.3 Programová nabídka Salesiánského střediska

Děti jsou do vzdělávacího programu přijímány na základě jejich osobního zájmu o konkrétní aktivitu, příslušnosti do spádové oblasti Brno-Žabovřesky, přednostně jsou to žáci I. a II. Stupně ZŠ. Každý rok se koná zápis do kroužků, děti jsou vyzvány k vyplnění přihlášky s podpisem zákonného zástupce (v případě zájemce mladšího 18 let) a k uhrazení poplatku za kroužek. Kroužky jsou omezeny věkem a počtem účastníků v jedné skupině. Děti by měly dodržovat Pravidla pro návštěvníky střediska při každé aktivitě.

„Veškeré informace jsou zájemci o vzdělávání poskytovány s ohledem na jeho situaci a možnosti vnímat a chápat takovým způsobem a v takovém rozsahu, aby poznal, zda tato nabídka naplňuje jeho potřeby a mohl se informovaně rozhodnout, zda ji využije či nikoli. Účastník má právo být informován (o činnosti, náplni programů...) prostřednictvím vyvěšení potřebných informací a pravidel na dobře viditelných místech, dále na internetových stránkách zařízení, či se s konkrétním dotazem obrátit na pracovníka Střediska.“ (Školní vzdělávací program platný od 2. 1. 2008)

Organizace nabízí zájmové činnosti v **kroužcích** s výchovným a vzdělávacím zaměřením, které mají svůj program stanovený na každý jednotlivý školní rok. Jedná

se o zájmové kroužky konající se každodenně v odpoledních hodinách, ve kterých jsou cíleně rozvíjeny zájmy a nadání dětí.

Populární je **Klub maminek**, kde mají možnost maminky s velmi malými dětmi využít volný čas dopoledních hodin všedních dnů k cvičení a odpočinku. Klub maminek nabízí kroužky a aktivity pro rodiče s dětmi ve věku 1 – 5 let. Cílem je umožnit rodičům na mateřské dovolené upevnit vztah s dítětem, rozvinout komunikaci s ním a narušit sociální izolaci pramenící z nedostatku kontaktů.

Radovánek zajišťuje hlídání dětí od 3 do 6 let s programem bez účasti rodičů každý den od 8 do 12.30 hodin vyjma svátků, víkendů a prázdnin. Dvě lektorky zde mají na starost zhruba 12 dětí, kterým se věnují s individuálním přístupem a snaží se je vést k samostatnosti. Děti mohou rozvíjet své výtvarné, hudební, komunikační nebo pohybové dovednosti.

Spontánní činnost je reprezentována v **otevřeném klubu Volné oratoři**, kde si děti samy určují délku pobytu. Volná oratoř je určena pro děti a mládež ve věku od 6 do 26 let. Je otevřena denně od 14 do 19 hodin a děti si zde mohou jen tak povídat, odpočívat nebo si zahrát s ostatními různé hry od stolních až po ping-pong, fotbálek, kulečnick. Dále je jim k dispozici hřiště (hokejbal, fotbal, volejbal) a posilovna. Ve volném klubu není účastník nucen k aktivnímu zapojení se do činností ostatních, ale je mu dán i osobní prostor pro vlastní činnost zahrnující přípravu do školy, domácí úkoly, četbu knih, časopisů atd. Dětem je k dispozici „bar“ nealkoholickým občerstvením, stolními hrami a hudbou, nejsou tolerovány cigarety, drogy, alkohol ani vulgární výrazy. Po dětech je vyžadováno dodržování pokynů pracovníků a asistentů střediska stejně jako respektování individuální svobody druhého člověka, musí zde zachovávat čistotu a pořádek. Mnoho z nich sem chodí pravidelně si popovídat si s kamarády, pobavit se, potkat nové dobré lidi i najít potřebnou radu.

Středisko zajišťuje **příležitostné akce sportovní a kulturní**, které odpovídají událostem církevního i občanského kalendáře, ročnímu období i školnímu roku. V nabídce jsou i tvořivé a jiné jednodenní akce (karneval ve středisku viz příloha č. 3). Středisko také pořádá táborová setkání, víkendové akce, osvětové besedy (environmentální vzdělávání) a jiné akce kulturního a náboženského charakteru se sportovním i rekreačním zaměřením, to vše ve shodě s výchovně pastoračním projektem místní salesiánské komunity a školským vzdělávacím programem.

Organizace se také zabývá **vzděláváním dobrovolníků** z řad mládeže i dospělých, umožňuje praxi studentům souvisejících oborů obsahující metodickou pomoc, setkávání, přednášky, hry a programy s duchovní tematikou.

Místnosti ve středisku jsou rozděleny na zóny určené pro studium a relaxaci, na herny, společenskou místnost pro dobrovolníky a prostory pro hromadná setkávání jako je sál, bar a klubovna.

Děti mají k dispozici k rozvoji svých zájmů nejrůznější učebny, z nichž každá je určena k něčemu jinému. Najdeme zde například „Jazykovku“, „Počítačovnu“ a „Doučovárnu“. Dále mohou děti využít možností dílny keramické, elektro a modelářské. Své využití tu mají i Hudebny I. - IV. Velký zájem je i o kulečnick, klubovnu - bar, „Pingpongárnu“ a o posilovnu. Děvčata mají možnost vyžití v suterénu, kde se nachází prostor pro kroužek vaření.

Oblíbený program s názvem **VYKROČ** je určený pro druhý stupeň základních škol. Tento program podporuje komunikaci a spolupráci v jednotlivých třídách v rámci her a skupinové spolupráce. Děti mají možnost poznat sebe sama i své spolužáky v netradičních situacích. Program také funguje jako prevence sociopatologických jevů a velmi důležitá je zpětná vazba od samotných dětí a jejich spokojenost.

Zajímavý je také program pro animátory z řad dobrovolníků nazvaný **SVAŘÁK**, který má primárně vzdělávací charakter. Tento kurz je dvouletý a probíhá formou víkendových setkání, která jsou zaměřená na různá psychologická, pedagogická či metodická témata. Řeší se zde také otázky týmové spolupráce.

Činnost střediska také zpestřují přednášky na různá témata nazvané **IZIDOR** (Easy Door) podle Izidora ze Sevilly, patrona žáků a studentů, internetu a počítačových vědců. Přednášky konající se každé druhé úterý v měsíci od sedmé hodiny večerní jsou vedeny přednášejícími z řad odborníků z různých profesí nebo vyznavačů neobyčejných zájmů a koníčků a mohou se jich zúčastnit jak členové střediska a animátoři, tak i široká veřejnost.

Prostory střediska mládeže využívají pro své sportovní nebo pobytové akce i jiné organizace jako jsou skauti nebo základní i mateřské školy. Ty zde mohou využít veškeré prostory k zajištění olympiád, víkendových pobytů nebo výletů.

4. Z pohledu zainteresovaných

Když jsem zvažovala, koho oslovit a požádat o individuální názor na problematiku, jež je rozebrána v této bakalářské práci, bylo pro mě důležité, aby to byly osoby přímo z praxe, jejichž zaměstnání jim ukládá každodenní práci s dětmi a mládeží, vymýšlejí programy pro smysluplně strávený volný čas a motivují děti k aktivitě v rámci programů a akcí s nimi spojených.

Těmto lidem bylo položeno vždy několik otázek souvisejících s vykonáváním jejich povolání a zároveň odrážející jejich vlastní pohled na situaci spojenou s dětmi a jejich trávením volného času individuálním nebo organizovaným způsobem.

4.1 Názory a zkušenosti učitelky mateřské školy

První rozhovor byl veden s paní Evou Valouchovou, učitelkou **mateřské školy** v Šumperku, která má více jak dvacetiletou praxi v pedagogické činnosti věnované nejmladším dětem. Paní učitelka se vyjádřila k zájmům dětí v předškolním věku a k vlivu rodinného prostředí na utváření dětských preferencí.

Jaké jsou zájmy dětí nejmladšího věku a má na jejich rozhodování při výběru aktivity vliv rodičů?

Podle mého pozorování se v dnešní době rodiče hodně přizpůsobují dětem v jejich přání, často nechávají jakékoli rozhodování týkající se výběru kroužků nebo kurzů na dítěti. Děti nejdříve odmítají, protože nevědí, do čeho jdou. Pokud má rodič zájem nějak zaměstnat dítě ve volném čase, volí většinou tělesné aktivity, aby se dítě unavilo a aby se později doma věnovalo klidnějším činnostem. Ve většině případů jsou to aktivity dočasné a zaměření se často mění. Není to až tak špatné, protože malé dítě neví, co mu bude vyhovovat a bavit. Když dítě vydrží v mimoškolním kroužku půl roku, je to bráno jako úspěch, ovšem pokud na něj rodič netlačí z finančních důvodů.

V poslední době se většina kroužků platí na půl roku dopředu. Zájmy dětí se mění, což je způsobeno malou výdrží u stejné činnosti. Dítě je zvědavé a netrpělivé a to, co již zná, jej už

tolik nebaví. Výjimku tvoří pohybově nadané děti vedené rodiči a povzbuzované jejich zájmem - hokejisti, tanečníci, fotbalisti. Rodiče je podporují a často se jim plně věnují i mimo kroužek či oddíl. Bývají obětaví a v dítěti se přímo vidí.

Rodiče mají také obavy, že bude dítě z nedostatku zájmu pro mimoškolní aktivity, hledat v pozdější době nevhodnou společnost a nekontrolovaně se chytí drog a alkoholu. Kroužky taky často suplují rodinnou výchovu, ne samozřejmě všude, ale profesionální vedení dítěte je pro rodiče snazší. Někteří rodiče kroužky v předškolním věku vůbec neřeší a nechávají to na školním věku, taky na škole a na pozdějším rozhodnutí dětí. Jsou dva typy rodičů. Bud' se sami hodně věnují dítěti a nechávají volný průběh vývoji zájmů, nebo se nezajímají vůbec. Také v tom hrají roli peníze, protože velká část kroužků a kurzů se platí.

Časté je, že když dítě něco baví v předškolním věku, jeho zájem brzy opadne a dále v tom nepokračuje.

Jaké nabízí vaše mateřská škola kroužky? Účastní se jich hodně dětí? Je při nich zřejmá podpora rodičů?

Naše MŠ má kroužek cvičení, hry na flétnu, zpívání ve sboru, kroužek předškoláků s názvem Školička a kroužek angličtiny. Největší zájem je o kroužek cvičení, to souvisí s tím, co už bylo řečeno o tzv. fyzickém vybití dětí. Dál je plně obsazený kroužek předškoláků. Tento zájem je evidentně kvůli odchodu dětí do školy a snaze rodičů zaručit jim alespoň nějaký start v první třídě. Tento kroužek není obsazený z prvotního zájmu dítěte, je tam rozhodnutí rodičů, ale je pravda, že do něho chodí děti rády, mají rády činnosti zajímavé a stále nové poznatky, baví je to a je tam uspokojena touha po úspěchu.

Méně dětí je ve sboru a v angličtině, to už jsou činnosti klidnější a rodiče tyto zájmy nechávají na pozdější věk. Flétnu navštěvují děti kvůli zdravému dýchání, taky jich je málo. Podpora rodičů je tady velká, kroužky se platí na celý školní rok dopředu a rodič zvažuje, kolik jich dítěti zaplatí. Děti z kroužku neodcházejí, protože to rodiče nenapadne, nemluví o tom doma, spíše je povzbuzují při nějakých chvílkách nezájmu. Taky jsou to kroužky vedené učitelkami, které děti znají a navštěvují je ve známém prostředí.

Jaký vliv má na utváření zájmu dítěte jeho rodina a prostředí, ve kterém vyrůstá?

Jednoznačně hodně velký, někdy rozhodující. Rodiče bez zájmu často nedokážou vést dítě k vytvoření jeho koníčku. Taky s tím mají hodně společného rodinné dispozice. Velký vliv má

podpora začínajícího zájmu, vedení k vytrvalosti, pomoci při překonávání překážek, pochvala a porozumění. Ovšem je taky pravda, že někdy rodič dítě přecení a tím ho přetěžuje. Někdy jsou ambice rodičů přehnané. Taky je tam dědičná posloupnost. Rodič sportovec vede dítě ke sportu, rodič intelektuál zase volí jiné směry, atd.

Jakou svou činností je vaše MŠ specifická, jiná než ostatní mateřské školy?

Školek s programem „Začít spolu“ je v současné době již více. Specifická byla přijímáním sourozenců nebo známých či kamarádů do jednoho oddělení, ale to už hodně MŠ dělá taky. Taky je zajímavá pořádáním akcí s rodiči, společných výletů, návštěvou představení již od tří let věku. Děti se nedělí na mladší a starší, účastní se všeho všechny. Jsou tak brzy samostatnější, nebojí se a utváří si přehled k dalším zájmům. Nejsou tak ustrašené z cizího prostředí a lidí.

Co si myslíte o smyslu a úloze organizací volného času pro děti?

Myslím si, že organizované trávení volného času je v dnešní době nutností, hlavně ve větších městech. Na vesnici ještě stále jsou děti více vedeny jen rodiči, mají větší individuální volnost a je na ně taky více vidět, co, jak a kde dělají. Ve městě je to složitější, neosobnější, rodiče jsou zaměstnaní a velké rodiny už nejsou obvyklé, většinou se nestává, že by vždy byl někdo doma při příchodu dítěte ze školy. Rodiče při organizovaně tráveném volném čase svých dětí vědí, kde dítě je, vyzvedávají ho, také kontrolují nenásilným způsobem a vedou k pozdějším koníčkům, které jsou pro život důležité. „Kdo si hraje, nezlobí“. Je nabízena rozmanitost v kroužcích, velký výběr, podle financí si může vybrat každý. Nejvíce jsou využívány školní aktivity, které nejsou vždy hrazeny, ale rodiče rádi zaplatí kvalitní kroužek, pokud tam je dítě spokojeno.

Někdy je horší, že kroužky suplují rodinnou výchovu a bývají občas odkladištěm dětí, ale to už je individuální a nedá se tomu moc zabránit, navíc děti tam někdy bývají spokojenější. Záleží na jednotlivých rodinách a jednotlivcích. Často si má dítě kde a s kým popovídat, protože jinak není čas, utváří si také často pevná přátelství, což je v dnešní době velmi potřebné. Takže si myslím, že organizace volného času beru vesměs pozitivně, samozřejmě, že bych si asi zjistila něco o osobě, která ten či onen kroužek vede, kvůli bezpečnosti dítěte a fundovaném vedení kroužku.

4.2 Jak to vidí skauti

Druhý rozhovor byl veden s Kristýnou Kadlecovou, dlouholetou členkou skautské organizace **Junák** v Jeseníku. I ona přispěla svým názorem na možnosti trávení volného času v organizaci určené dětem a mládeži.

Jakou funkci a jak dlouho zastáváte v organizaci Junáka?

Jsem vedoucí družiny a zároveň zástupkyně vedoucí oddílu. V Junáku jsem asi 18 let a jako vedoucí 8 let.

Jaké děti (z jakého prostředí) k vám přicházejí a co očekávají od času stráveného u vás?

V oddíle máme děti z víceméně bezproblémových rodin, ale převládají děti, které mají rodiče rozvedené. Jedná se o bezproblémové děti. Děti nacházejí nové kamarády, získávají nové poznatky a hlavně si chtějí hrát

Myslíte si, že se potřeby dětí nějakým způsobem mění v průběhu času (změnily se nějak během doby, co působíš v organizaci)?

Potřeby dětí jsou takřka stejné, jen je problém v tom, že jsou někdy líné. Chtějí jezdit na výlety, hrát hry, ale když dojde na to, aby se nějakým způsobem aktivně zapojily do příprav, tak nadšení opadá.

Jaké aktivity nabízíte a jakých aktivit se děti nejraději účastní?

Nabízíme trávení volného času dětí v pravidelných schůzkách 1x týdně, dále pořádáme víkendové akce v rámci oddílu nebo okresu. V programu máme také jednodenní výlety například do aquaparku, společné in-line bruslení atd. Děti se učí vlastním hodnotám, hrají hry, rozvíjí svou kreativitu.

Jaký si myslíte, že mají dětské organizace obecně přínos pro budoucnost dětí?

Konkrétně u nás rozvíjí samy sebe a osamostatňují se. Obecně v organizacích děti tráví smysluplně svůj volný čas, nepoflakuji se po městě, rozvíjí svou osobnost a dobré vlastnosti.

Je Junák stále tradiční organizací (nejsou patrné změny na rozdíl od minulosti), nebo byl nucen časem se nějakým způsobem změnit a jít s dobou?

Naše organizace musí jít s dobou a snaží se být o krok napřed. V konkurenci mažorettek, fotbalistů a jiných by jinak neměla šanci. Co se týče minulosti, tak se občas stává, že si nás spojují s pionýry. Když porovnáám svá dětská léta ve Skautu a to, co je teď, tak je to obrovský pokrok kupředu v dobrém slova smyslu. Ale na druhou stranu je to náročné, všechno musí být dle vyhlášek, musí se dělat zkoušky, kurzy apod.

4.3 Z pohledu pedagožky volného času

Třetí rozhovor byl veden s Veronikou K., pedagožkou volného času působící v **Domě dětí a mládeže Krasohled** v severomoravském Zábřehu, která poskytla k rozhovoru alespoň chvíli ze svého času.

Jaké aktivity jsou v rámci vaší organizace preferovány?

Děláme zájmovou činnost, příležitostné akce, tábory, spontánní činnost, mezinárodní projekty atd. Ráda bych upozornila na Otevřenou hernu, kterou v našem DDM provozujeme. Herna je otevřena od pondělí do pátku od 13.00 do 20.00 a děti zde mohou trávit volný čas, k dispozici mají relaxační křesílka, ping-pong, fotbálek, stolní hry.

Jaké děti (z jakého prostředí) k vám přicházejí a co očekávají od času (a od pedagogů) stráveného v DDM?

Přichází k nám děti ze širokého okolí Zábřehu na Moravě a chtějí u nás nějakým způsobem trávit a vyplnit svůj volný čas. Zde mají své kamarády a spolužáky, se kterými se zabaví u společných aktivit.

Myslíte si, že se zájmy a potřeby dětí v průběhu času nějakým způsobem změnily (vlivem prostředí, doby)?

Co se týče zájmů dětí, tak lze vysledovat určité trendy v tom, jak tráví volný čas. Mezi oblíbené kroužky v současné době patří taneční kroužky všeho druhu a také roste zájem o sportovní kroužky, které byly dlouhou dobu v pozadí.

4.4 Otázky pro Salesiánské středisko

Otázky rozhovoru čtvrtého byly určeny Anežce Hesové ze **Salesiánského střediska dětí a mládeže v Brně-Žabovřeskách**, která má ve středisku na starosti styk s veřejností a propagaci centra. Setkání s Anežkou se uskutečnilo po právě proběhlých jarních prázdninách. Byla ochotná k prohlídce celého střediska a konkrétně ukázat všechny možnosti nabízející se dětem, které středisko více či méně pravidelně navštěvují.

Je současná doba a její podmínky nějakým způsobem motivující pro děti, mladé lidi a rozvoj jejich osobnosti? Jaké jsou potřeby a zájmy dnešních dětí?

Vedoucí a animátoři musí jít s dobou a společně s potřebami dětí. Děti mají více možností při výběru aktivit, nabízeno je všechno možné a děti a jejich rodiče se musí rozhodnout, jak s volným časem naloží. Dříve dětem stačila parta na sídlišti, kde se setkávaly s vrstevníky a našly si tam kamarády, nyní je třeba je zaujmout jinými způsoby, nabízet alternativní programy. Je třeba jim rozumět, být jim kamarádem a zároveň je vést k čestnému a hodnotnému životu.

Jaké aktivity jsou v rámci vašeho střediska preferovány?

Hlavně jsou to sportovní aktivity jako hokejbal, ping – pong, fotbal a posilovna. Populární je také však keramika, se kterou pořádáme i tábory, dále je to zpěv („Zpívánky“) a Volná oratoř, kam mohou děti přijít jen tak si posedět a popovídat s kamarády.

Z jakého rodinného prostředí k vám děti přicházejí a co očekávají od animátorů a od takto stráveného volného času?

Děti, které mají nějaký výchovný problém sem ani vlastně nechodí. Jsou to spíše děti z tzv. „bezpečných rodin“, které chtějí strávit čas s kamarády u hry, chodí sem i děti bývalých dobrovolníků, rodičů, kteří vyznávají zásady a hodnoty blízké salesiánům.

Jaký mají organizace volného času přínos pro budoucnost dětí?

Určitě velký přínos. I v budoucnu jich bude potřeba, s časem se nebudou měnit hodnoty, ale jen nabídka a formy, jakým způsobem motivovat děti k návštěvě center. Měli bychom jít s dětmi, ne proti nim, měli bychom je pozorovat a zjišťovat, co potřebují a chtějí. Neměli bychom jim přikazovat, co a jak mají dělat, ale spíše doporučovat.

Navštěvovala jsi ty sama v dětském věku nějakou organizaci volného času? Jak na tu dobu vzpomínáš?

Již od dětství jsem navštěvovala Salesiánské středisko, vyrostla jsem mezi salesiány, vyznávám jejich hodnoty i způsob života a myšlení. Pokračovala jsem jako dobrovolník a dnes jsem kmenovým zaměstnancem střediska. Starám se o public relations a propagaci střediska, účastním se i volnočasových aktivit, kroužků a dalších akcí střediska.

Závěr

V první polovině 20. století bylo možno pozorovat činnost většího počtu dětských a mládežnických organizací, které byly založeny za účelem naplnění volného času nejmladší generace smysluplnými aktivitami a měly také za úkol rozvíjet osobnost dítěte směrem k žádoucím vlastnostem. Tyto organizace měly různé programy a cíle. Později byla řada z nich zrušena nebo jim byla jejich činnost značně omezena, další byly poplatné stávající politické situaci a danému životnímu stylu tehdejšího obyvatelstva. Tyto organizace měly svůj program, který mnohdy vycházel právě z požadavků tehdy vládnoucích politických stran, vycházel také (u některých z nich) z dogmat církví apod. Děti se tak mnohdy stávaly nástrojem politické agitace, ale také naopak revolty, vyžadující jejich velké nasazení.

Volný čas je obecně velmi rychle se rozvíjející oblastí. Je významný pro celý život člověka. Jeho prostřednictvím lze výchovně působit na děti, dospívající mladé lidi i na dospělé. V současné době význam volného času a jeho vliv na výchovné působení stále roste. Na druhé straně přináší i mnohé problémy a rizika, které je třeba včas rozpoznat a eliminovat. Lidé zabývající se problematikou volného času stále hledají nové přístupy a cesty.

Děti a mladí lidé jsou v průběhu své socializace ovlivňováni především svou vlastní rodinou, vrstevnickou skupinou, vyučujícími a vychovateli, ale i jinými lidmi, se kterými se v průběhu života setkají. Nejdůležitější je, jak k volnému času přistupují samotné děti a jejich rodiče. Rozhodujícím činitelem je výchova a prostředí, v němž dítě vyrůstá. Neopomenutelné jsou také názory a vzory, které si během tohoto procesu vezme dítě za své, proto je rozhodující úlohou rodičů, ukázat jejich dětem různé možnosti, jak trávit svůj volný čas smysluplně a přínosně pro ně samé, tak, aby je to bavilo a měly pocit naplnění a spokojenosti.

V současné době je prezentováno prostřednictvím dětských a mládežnických organizací mnoho možností, jak zaplnit volný čas dětem tak, aby to mělo určitý přínos a význam. V České republice fungují organizace nově založené po roce 1989 se svými programy zajišťujícími zábavu, vzdělání i sportovní vyžití. Děti mají k dispozici různá tematická centra, kde se jim věnují vyškolení pedagogové volného času poskytující odborné vedení stejně jako pobavení.

Vedle „nových“ středisek zaznamenáváme činnost i organizací, které vycházejí prvoplánově z tradic a zásad, jež jim byly dané už při jejich založení na počátku 20. století. Tyto organizace byly v průběhu dějin podrobeny zkouškám, které více či méně ovlivnily jejich nynější fungování, organizační strukturu a především formy výchovného působení na děti a mládež.

Organizace Junák je nucena do určité míry „reformovat“ svůj program, aby uspěla na poli mnoha jiných možností, které se dětem nabízejí i mimo organizovaně trávený volný čas. Stejně tak i Pionýr upustil od svých ideologických požadavků a zásad, je otevřenou organizací s demokratickým přístupem a snaží se neustále aktualizovat svůj program přístupný všem zájemcům.

Závěrem lze konstatovat, že organizace zabývající se trávením volného času jsou všeobecně potřebné a přínosné. Poskytují dětem a mládeži vyžití v nejrůznějších podobách a zároveň za dohledu školených pedagogů i dobrovolníků, kteří mají rádi práci s dětmi a dokáží do své práce přinášet nové a nové nápady. Děti jsou mnohdy největšími kritiky, když se jedná o snahu jim zajistit smysluplnou zábavu, proto musí pracovníci center, domů dětí a jiných organizací volného času neustále hledat a nacházet nové formy naplnění času, jež dětem zbývá po splnění školních povinností. Organizovaný přístup k trávení volného času je také důležitý z hlediska prevence patologických jevů ve společnosti mladých, kdy se organizace snaží svou činností podporovat dobré vlastnosti v osobnostech dětí.

Resumé

Bakalářská práce s názvem Dětské a mládežnické organizace před rokem 1989 a dnes a jejich srovnání se zabývá možnostmi organizovaně tráveného volného času v současnosti ve srovnání s dobou před rokem 1989.

V kapitole 1. jsou shrnuta fakta související s politickou situací před rokem 1989, kdy právě podmínky dané doby byly rozhodující pro všechny oblasti lidského života včetně rozhodování o tom, jak a kde budou tehdejší děti a mládež trávit svůj volný čas. Dále jsou zde zmíněny organizace, které tehdy měly pod patronátem výchovné působení na děti a mládež.

V kapitole 2. je popsána současná situace spojená s individuální volbou ve volnočasových aktivitách a dále v oblasti dětských organizací. Stejně jako v první kapitole jsou zde pamatovány organizace, které dnes působí v oblasti problematiky volného času dětí a mladých lidí.

Ve třetí kapitole je pohled zaměřena na vybranou organizaci současnosti – Salesiánské středisko dětí a mládeže v Brně-Žabovřeskách, která je zajímavá svým přístupem k dětem a mladým lidem postaveným na pevných křesťanských hodnotách.

Čtvrtá kapitola je věnována rozhovorům s lidmi z praxe, kteří mají co říci k problematice trávení volného času dětí a mládeže. Jejich názory jsou přínosné pro celkové zhodnocení informací získaných při zpracování bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce je zaměřena na dětské a mládežnické organizace fungující před rokem 1989 a dnes. Cílem práce je zjištění, jaké možnosti se nabízely dětem na poli organizovaně tráveného volného času v minulosti, čím byla situace podmíněna a jaké jsou možnosti v současné době, z čehož plyne následné srovnání skutečností a posouzení, zda organizace volného času mají budoucnost a šanci uspět ve srovnání s individuálními aktivitami dětí a mládeže.

Klíčová slova

Děti, mládež, volný čas, volnočasové organizace, Junák, Pionýrská organizace, Salesiáni Dona Bosca, budoucnost volnočasových organizací.

Annotation

I take an interest in Children's and Youth Organizations in Czech Republic Pre-1989 and Today, Their Comparison in my Bachelor work. The aim of the Bachelor work is to show the possibilities in spending of free time of children and youth in the past, the conditions of the past time. The conditions of the present time are very important too and our children and youth have a lot of possibilities in the free time. The comparison of reality in past and present time is very interesting and we can decide if the organizations will be a success in the future.

Keywords

Children, young people, free time, free time organizations, Junák, Pioneer, Salesians of Don Bosco, future of free time organizations.

Seznam použité literatury a pramenů

- Úmluva o právech dítěte (dáno v New Yorku, dne 20. listopadu 1989)
- Čmolík, O. *Kapitoly z historie pionýrské organizace v Československu (Stručný nástin vývoje v letech 1945 - 1978)*. Praha: 1979.
- Ferrero, B. *Šťastní rodičia*. 1. vyd. Vydavatelstvo Don Bosco, 1998. 186 s. ISBN 80-85405-85-7
- Hofbauer, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 174 s. ISBN 80-7178-927-5.
- Kraus, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3
- Kubík, L. *Jestřábův let (Příběh Jaroslava Foglara)*. Praha: Prostor, 2009. ISBN 978-80-7260-220-9.
- Svojsík, A. B. *Základy junáctví*. Praha: MERKUR, 1991. ISBN 80-7032-001-X
- Tyrš, M. *Miroslav Tyrš a jeho místo v dějinách české pedagogiky*. 1. vyd. Praha: SPN, 1989. 154 s. ISBN 80-04-23206-X
- Etický kodex pracovníků SaSM – DDM Brno-Žabovřesky
- Pravidla pro Návštěvníky - Salesiánské středisko mládeže — dům dětí a mládeže Brno-Žabovřesky
- Příručka praktikanta - Salesiánské středisko mládeže — dům dětí a mládeže Brno-Žabovřesky
- Školní vzdělávací program (platný od 2. 1. 2008)
- Vnitřní řád - Salesiánské středisko mládeže — dům dětí a mládeže Brno-Žabovřesky
- VÝROČNÍ ZPRÁVA o činnosti ve školním roce 2009/2010 a hospodaření v roce 2009

- Statut Pionýra – včetně Programu Pionýra – schválený VII. Výročním zasedáním Pionýra, Praha 27. Listopadu 2010

- www.pionyr.cz
- www.totalita.cz
- www.skaut.cz
- Salesiáni Dona Boska - www.sdb.cz
- www.sokol.eu
- www.pathfinder.cz
- www.wikipedia.cz

Zdroje obrázků

- Znak organizace Junák - <http://krizovatka.skaut.cz/databaze/obrazky-a-symboly/znaky-a-loga/>
- Znak organizace Pionýr - <http://www.pionyr.cz/>
- Znak organizace Sokol - <http://www.tjsokolbrno1.cz/>
- Znak organizace YMCA - <http://www.usti.ymca.cz/onas/loga/>

Seznam příloh

- Příloha č. 1 Etický kodex Salesiánského střediska Brno-Žabovřesky
- Příloha č. 2 Aktivita dětí v organizaci Junák
- Příloha č. 3 Karneval v Salesiánském středisku v Brně

Etický kodex pracovníků SaSM – DDM Brno-Žabovřesky

Etický kodex našeho Střediska, ke kterému se hlásí zaměstnanci i dobrovolní spolupracovníci, vychází z křesťanské hodnotové orientace, osoby Ježíše Krista a preventivního výchovného stylu Dona Boska, který počítá s duchovním rozměrem člověka. Kodex se nezabývá požadavky danými zákonem, neboť je považuje za pevně dané. Jeho cílem je přispívat ke zkulturnování prostředí našeho školského zařízení, především v oblasti etiky jednání a čitelnosti a poctivosti úmyslů. Vychází z něj naše chování, jednání a vztahy ke klientům, k sobě navzájem i k životnímu prostředí.

Etické zásady obecně

- Ctíme jedinečnost každého člověka bez ohledu na jeho původ, etnickou a rasovou příslušnost, ekonomickou situaci, náboženské a politické přesvědčení a bez ohledu na to, jak se podílí na životě celé společnosti.
- Jednáme s vědomím, že naše chování je vzorem pro klienty Střediska.
- Na základě znalostí, dovedností a zkušeností pomáháme jednotlivcům i skupinám při jejich rozvoji a při řešení konfliktních situací.
- Ke svému povolání přistupujeme jako k poslání.

Etické zásady ve vztahu ke klientům

- Vedeme klienty k odpovědnosti za vlastní život a jednání a k zodpovědnému plnění povinností přiměřených jejich věku.
- Ke klientům přistupujeme se vstřícností a přátelským přijetím.
- Ve svém chování jsme transparentní a pro klienty srozumitelní. Jasným a přijatelným způsobem vymezujeme naše očekávání ve vztahu k nim, hranice a pravidla chování a důsledky plynoucí z jejich překračování.
- Vedeme klienty k respektování důstojnosti každého člověka a křesťanské víry. Učíme je slušnému chování k pedagogům, sobě navzájem i zařízení Střediska.
- Zachováváme mlčenlivost o skutečnostech, které jsme se dozvěděli v souvislosti s působením v programech Střediska a které se vztahují ke klientům, s výjimkou pedagogických konzultací a porad v rámci Střediska. V ostatních případech nás této povinnosti může zbavit pouze klient nebo jeho zákonný zástupce písemným prohlášením.

Současně jsme si vědomi povinnosti informovat na příslušných místech o závažných skutečnostech týkajících se klientů.

- Neřešíme s klienty ani před nimi interní záležitosti Střediska.

Etické zásady ve vztahu k zaměstnavateli

- Odpovědně plníme povinnosti vyplývající ze závazků k zaměstnavateli. Rozhodnutí zaměstnavatele přijímáme s respektem a loajalitou.
- Zaměstnavatel vytváří takové podmínky, které umožňují členům pracovního týmu závazky přijmout a uplatňovat je v souladu s tímto kodexem.
- Udržujeme a podporujeme atmosféru spolupráce.
- Zavazujeme se nezamlčovat sexuální obtěžování a protizákonné jednání.

Etické zásady kolegiality

- Respektujeme znalosti a zkušenosti kolegů a ostatních odborných pracovníků a spolupracujeme s nimi.
- Respektuje rozdíly v názorech a praktické činnosti kolegů a ostatních odborníků. Přípomínky k nim vyjadřujeme vhodným způsobem, začínáme přímým rozhovorem s nimi, dále příp. přímým nadřízeným.
- Upřednostňujeme týmovou spolupráci před separací a individuálním pojetím služby.
- Přispíváme k dobrému pracovnímu klimatu a svou práci vidíme v širším kontextu společného díla ve Středisku.

Etické zásady odbornosti a povolání

- Dbáme na zvyšování, případně udržování prestiže daného typu služby.
- Snažíme se o zvyšování odborné úrovně, profesionality své práce a vlastního celoživotního vzdělávání a rozvoje.
- Nepřekračujeme hranice vlastních kompetencí, uvědomujeme si a respektujeme vlastní limity a v případě potřeby požádáme o pomoc.
- Při své práci zohledňujeme schopnosti a možnosti klientů.
- Využíváme různých nástrojů pro získávání zpětné vazby.
- Snažíme se o to, aby ve vztahu mezi Střediskem a jinými organizacemi poskytujícími podobné služby nepřevládla rivalita a nekonstruktivní konkurence.
- Zavazujeme se dbát o dobrou pověst a dobré jméno Střediska.
- Budujeme zdravé vztahy s klienty, aniž bychom je přitom vázali na svou osobu.

- Za hrubé porušení tohoto kodexu se považuje mj.: šíření pomluv, úmyslné zadržování podstatných informací, šíření dezinformací, vynášení interních informací, vyhrožování a ponižování, nadávky, výsměch, agresivita a nedůstojné zacházení ze strany nadřízených.

Příloha č. 2 Aktivita dětí v organizaci Junák

Ukázka aktivity vlčat a světlušek, při které se učí samostatnosti.

<http://www.junak.cz/skauting/vekovy-rozcestnik/vlcata-svetlusky>

Karneval v Salesiánském středisku

<http://brno.sdb.cz/fotky/unor-2012/maskarni-karneval/>